

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Varför specialpedagog i förskolan?

**En studie kring förskollärarnas syn på behovet av
specialpedagog i förskolan**

Anna-Lena Rundström

Examensarbete:	15 hp
Program/kurs:	Specialpedagogiska programmet/SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin:	VT/2012
Handledare:	Girma Berhanu
Examinator:	Rolf Lander
Rapport nr:	VT12-IPS-23 SPP600

Förord

Först av allt vill jag passa på att tacka specialpedagogiska programmet samt alla föreläsare och kurskollegor. Utan er hade jag inte utvecklats till den pedagog jag är idag. Det har varit otroligt givande med alla diskussionsseminarium, där vi kurskollegor har stött och blött olika pedagogiska dilemman och perspektiv.

Jag vill även ta tillfället i akt att tacka alla respondenter som har ställt upp inför denna studie, utan er hade arbetet inte gått att slutföra.

Ett varmt tack till min handledare Girma Berhanu, för din konstruktiva kritik, feedback samt att du har svarat så snabbt på mina frågor.

Jag vill passa på att tacka mina kära arbetskollegor, för att ni har stått ut med mig, trott på mig samt stöttat mig genom dessa år.

Ulla och Åke – tusen tack för att ni har välkomnat mig och min resväska efter en lång dag av föreläsningar och seminarium. Hos er har jag fått ett andrum i en härlig miljö, med god mat och dryck samt givande diskussioner.

Sist men inte minst vill jag tacka min kära familj, min man och mina barn samt mina vänner, utan ert stöd under dessa år, hade det inte varit möjligt att genomföra denna utbildning.

Varberg maj 2012

Anna-Lena Rundström

När du ser mej

När jag finns i dina ögon

När jag vet att jag finns till

När du hör mej

När jag är i dina tankar

När jag kan vara den, jag vill

Text: Michael Wiehe

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program/kurs:	Specialpedagogiska programmet/SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin:	VT/2012
Handledare:	Girma Berhanu
Examinator:	Rolf Lander
Rapport nr:	VT12-IPS-23 SPP600

Syfte: Syftet med studien är att ta reda på förskollärarnas syn på behov, användning och relevans av specialpedagogiska kunskaper och specialpedagoger i förskolan samt hur förskollärare tar tillvara på specialpedagogisk kunskap i nuet.

- Under vilka former ges det specialpedagogiska stödet?
- Hur ser förskollärarna på behovet av specialpedagogisk kunskap i förskolan?
- På vilket sätt anser förskollärarna att den specialpedagogiska kunskapen tas tillvara på i förskolan?
- Hur hanterar förskollärarna svårigheter som barn uppvisar.

Teori: Studiens teori kommer att ses utifrån ett systemteoretiskt helhetsperspektiv. Gruppen, i gällande studien, pedagogerna, specialpedagog och barngrupp, ska ses utifrån ett öppet system. Mänskligt handlande liksom mänskliga problem uppstår i samspel med andra. Inom förskolan lyfts det systemteoretiska perspektivet genom många olika faktorer vilka kan påverka barns utveckling och lärande. Nödvändigt kan då vara att olika slags åtgärder sätts in för att ge barnet en god start i livet (Björck-Åkesson, 2009). Enligt Svedberg (2007) kan man beskriva att huvudintresset inom systemteori är att undersöka relationen mellan delen och helheten, mellan individen och gruppen samt mellan gruppen och organisationen (s.56).

Metod: Studiens valda metod är utifrån en livsvärldsfenomenologisk ansats. Vilket kommer att beskriva hur människor upplever sin verklighet samt sin tillvaro. Berntsson (2009) beskriver att livsvärlden är den värld vi lever våra liv i och som vi på ett nära sätt är förbundna med. På grund av världens nära samhörighet med en människa är livsvärlden på detta sätt en levd värld som gestaltas i människors handlingar och vardagsliv (s.252-253). Hermeneutisk tolkning är ett vetenskapligt förhållningssätt att använda sig av vid tolkning och förståelse av empirin. För att på bästa sätt tolka det som respondenterna förmedlade i enkätundersökningen, gruppintervjun samt den enskilda intervjun används hermeneutisk tolkning. Enligt Ödman (2004) är det viktigt att använda sig av ett vetenskapligt förhållningssätt som syftar till förståelse och som bygger på tolkningar. Studien bygger även på en kvalitativ forskning med arbetsredskap såsom enkätundersökning och fokusgruppintervju.

Resultat: I studiens resultat visade det sig att det största behovet pedagogerna ansåg sig behöva av specialpedagogen handlade om handledning. Pedagogerna känner att de har ett uppdämt behov av att ha ett forum där de får diskutera pedagogiska dilemman. Resultatet visade även på att det är mycket som har tillkommit i deras arbetsuppgifter såsom kartläggning och dokumentation och detta oftast på bekostnad av barnen. Många av barnen i barngruppen idag är stressade vilket medföljer en stressfaktor för pedagogerna i sin tur. Vilket

leder till att de inte hinner med alla barn, specifikt de barnen i behov av särskilt stöd. Tillgången till specialpedagogen har även medfört en kvalitetshöjning i förskolan.

Innehåll

Abstract

Förord

Innehåll

1. Inledning och bakgrund	6
2. Syfte och frågeställningar	8
3. Förtydligande av begrepp	9
4. Teoretisk utgångspunkt	11
5. Litteraturgenomgång	12
5.1 Förskolans uppkomst i ett internationellt och nationellt perspektiv	12
5.2 Barn i behov av särskilt stöd	13
5.3 Vad säger våra styrdokument	14
5.4 Specialpedagogiska perspektiv	15
5.5 Specialpedagogisk kompetens	16
6. Metod	18
6.1 Livsvärldsfenomenologisk ansats	18
6.1.1 Den levda kroppen	19
6.1.2 Horisontbegrepp	19
6.2 Hermeneutisk tolkning	19
6.3 Kvalitativ studie	20
6.4 Urval	21
6.5 Genomförande	21
6.6 Bearbetning och analys	22
6.6.1 Studiens trovärdighet	22
6.6.2 Etiska aspekter	23
7. Resultat	24
7.1 Former av specialpedagogiskt stöd	24
7.2 Förväntningar på specialpedagogen	25
7.3 Det specialpedagogiska stödet	26
7.4 Sammanfattning	28
7.4.1 Former av specialpedagogiskt stöd	28
7.4.2 Förväntningar på specialpedagogen	28
7.4.3 Det specialpedagogiska stödet	29
8. Diskussion och analys	29
8.1 Metodologiska reflektioner	29

8.2 Former av specialpedagogiskt stöd	30
8.3 Förväntningar på specialpedagogen	32
8.4 Det specialpedagogiska stödet	32
8.5 Specialpedagogiska implikationer	34
8.7 Förslag till fortsatt forskning	35

Referenser

Bilaga 1

Bilaga 2

1. Inledning och bakgrund

Förskolan bygger på att lägga grunden för ett livslångt lärande, i en verksamhet som är rolig, trygg och lärorik. Den pedagogiska verksamheten skall vara god, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Förskolan skall samarbeta med hemmen för att på bästa sätt skapa förutsättningar där varje barn kan utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans läroplan styr det pedagogiska arbetet, där syftet är att koppla förutsättningar för en likvärdig förskola med god kvalitet. Förskolan har mål att sträva mot som anger inriktningar på vad förskolan skall arbeta mot när det gäller det enskilda barnets utveckling och lärande. Vilket betyder att förskolan inte har några uppnåendemål (skolverket, 2007).

Under drygt ett decennium har de kommunala förskolorna brottats med nedskärningar, vilket har inneburit stora förändringar. Barngruppernas storlek har ökat markant och personaltätheten har minskat. Till följd av detta visar det sig att pedagogerna känner sig stressade av att inte hinna med. De stora grupperna innebär att det har blivit mindre vuxentid för varje barn samt att miljön på förskolan försämras, vissa barn är mer beroende än andra av en hög generell kvalitet i barnomsorgen. Det gäller t.ex. barn i behov av särskilt stöd, invandrar- och flyktingbarn samt de yngsta barnen (Kärrby, 2001). I skollagen (2010) står det skrivet att *barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek*. Skolverkets allmänna råd (2005) beskrivs att barn i behov av särskilt stöd gynnas generellt i mindre barngrupper med hög personaltäthet. En utredning har visat på att många av barnen är beroende av en hög och generell kvalitet i barnomsorgen. Utvärderingen visar att andelen barn i behov av särskilt stöd ökar i och med storleken på barngruppen har blivit större under 2000-talet samt att pedagogerna anser att de inte kan upprätthålla en tillräckligt hög kvalitet (Brodin och Lindstrand, 2010).

I mindre grupper med hög personaltäthet är det lättare att tillgodose barnets behov och nödvändigheten av att diagnostisera barn minskar. I barngrupper som är för stora i förhållande till personalstyrkan finns det en risk att de positiva effekterna av att vistas i en barngrupp blir den motsatta (skolverket, 2007).

Barnkonventionen (2008) betonar att barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Definitionen av barns rättigheter skall gälla i alla samhällen oavsett kultur, religion eller andra särdrag. I skollagen (2010) står det beskrivet att förskolan skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Förskolan är till för alla barn. Det innebär även att barn i behov av särskilt stöd för sin utveckling integreras i verksamheten. Guvå (1998) hävdar att pedagoger i förskolan måste vara medveten om att det ingår i förskolans uppdrag att skapa förutsättningar för utveckling och lärande utifrån varje barns förutsättningar och behov. I förskolläraryrket ingår väldigt lite om hur man skall arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Detta hävdar Guvå ställer stora krav på dagens pedagoger, då antalet barn i förskolan tenderar att öka samtidigt som personaltätheten minskar. Gjems (1997) beskriver att för dem som jobbar med människor är arbetsdagen präglad av ständig aktivitet och förändring. De samhälleliga kraven ökar i form av nya lagar och riktlinjer. Författaren beskriver vidare att det är avgörande för arbetets kvalitet, att man själv är flexibel.

I artikeln *Särskilt stöd på tveksamma grunder* (2010) i Skolverkets senaste utvärdering, pekar den på att barn i behov av särskilt stöd har ökat och fortsätter att öka.

Den grupp som ökar mest är de barn som har svårigheter att samarbeta och kommunicera med andra barn i förskolan. Man har sett inom dessa studier, att det oftast är tillfälliga svårigheter. Det här leder sällan till att förskolan får några extra resurser. Förskolepersonalen stöttar barnet rent intuitivt utan att de ser det som en särskild insats. Pedagogerna anser även att det är svårt att veta hur de skall arbeta vidare, samt att de också behöver få mer hjälp och råd.

Mitt intresse för specialpedagogik väcktes under min utbildning till lärare. Jag valde att fördjupa mig inom det specialpedagogiska området. Under denna period utvecklades jag som människa, när jag kom i kontakt med barns olikheter. Jag ser specialpedagogiken som ett angeläget område att ha fördjupad kunskap i. Under den specialpedagogiska utbildningen har jag än mer kommit till insikt om hur mångfacetterat området är. För mig ligger även förskolan mig varmt om hjärtat, det är här barnen lägger grunden för sitt livslånga lärande. Jag vet av erfarenhet att pedagogerna på förskolan är mycket kompetenta om vad som är bäst för ett barns utveckling och lärande. De ser signalerna, de lyssnar in och är vana att reflektera över sin verksamhet. Idag har förskolan stora barngrupper med minskad personaltäthet samtidigt som att forskning pekar på att barn i behov av särskilt stöd ökar. På senare år har förskolan haft förmånen att samarbeta med specialpedagog för bland annat konsultation. Jag vill med mitt arbete ta reda på vilket behov man har av specialpedagog och specialpedagogik i förskolan. Vilket fokus lägger pedagogerna på problematiken, är det på barnet, miljön eller dem själva.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att ta reda på förskollärarnas syn på behov, användning och relevans av specialpedagogiska kunskaper och specialpedagoger i förskolan samt hur förskollärare tar tillvara på specialpedagogisk kunskap i nuet.

- Under vilka former ges det specialpedagogiska stödet?
- Hur ser förskollärarna på behovet av specialpedagogisk kunskap i förskolan?
- På vilket sätt anser förskollärarna att den specialpedagogiska kunskapen tas tillvara i förskolan?
- Hur hanterar förskollärarna svårigheter som barn uppvisar.

3. Förtydligande av begrepp

I gällande studie används termerna *specialpedagog* och *pedagog*. Båda fälten har i forskningssammanhang skilts åt genom historien men har nu på senare år börjat närma sig varandra (Ahlberg 2007a, Ahlberg 2007b och Emanuelsson m.fl. 2001). Ahlberg (2007a med referens till Fischbein, 2004) beskriver att specialpedagogik är ett mångvetenskapligt kunskapsområde och karakteriseras av kopplingar till andra områden och samverkan med andra discipliner (s.66).

Ahlberg (2007b), Rosenqvist (2007a) samt Emanuelsson, m.fl. (2001) tolkar att ordet specialpedagogik oftast förknippas till skolans specialundervisning samt till elever som är behov av särskilt stöd. I lärarutbildnings kommitténs slutbetänkande (SOU 1999:63) poängteras att specialpedagogen fyller en viktig funktion. I första hand handlar det inte om någon särskild pedagogik för vissa elever, utan det handlar om att bidra till en naturlig variation av elevers olikheter. Här tolkar Ahlberg (2007b) att specialpedagogik som verksamhet ska ses i ett vidare perspektiv. Det skall inte bara vara ur ett individperspektiv utan även innefatta samhälls-, organisations- och didaktiska perspektiv.

Rosenqvist (2007a) beskriver att det finns vissa dilemman om innebörden i begreppet specialpedagogik. Vad specialpedagogik är och vad det inte är, om man ser det i förhållande till ämnet pedagogik. Specialpedagogiska problem har en normativ karaktär, främst genom politiskt uttryckta viljeinriktningar (s.37). Vidare beskriver författaren att det även är ett dilemma där man oftast tvingas isolera eller framhålla "det speciella" för att kunna se "det generella" i pedagogiken. Önskvärt enligt Rosenqvist hade varit att se den specialpedagogiska problemframställningen i relation till helheten och inte till enskilda individer.

Att vara pedagog i gällande studie, innebär att personen är utbildad förskollärare. Pedagog i sig är ett gediget forskningsområde vilket jag inte kommer att närmare gå in på, på grund av att det inte är relevant för min studie. Studien kommer att betraktas utifrån ett specialpedagogiskt relationellt perspektiv med grund i ett inkluderande synsätt, vilket leder till ett synsätt om en förskola för alla. Ett relationellt och inkluderande synsätt innebär att förändringen i omgivningen skall kunna ge barnet förutsättningar att nå strävansmålen.

Begreppet *behov* anser jag i studien vara ett centralt begrepp. Vad innebär det att vara i behov av något? Ordet behov kan används inom såväl fysiologin samt psykologin för att förklara människors och djurs målinriktade beteende (NE). Heimersson (2009) refererar till Von Wright som definierar ett behov som något det är illa att inte få tillfredsställt (s.61). I det här fallet beskrivs ordet illa att det är på grund av eleven beteende som denne hindras i att nå den sociala och kognitiva utvecklingsnivån. Författaren beskriver att ordet behov används utan att det ifrågasätts, de diskuteras som om de vore självklara samt förgivettagna

Men behov står aldrig för sig själva, de förekommer alltid i ett sammanhang. Så snart man lämnar det allmänna talet om behov och sätter in dem i en kontext, så blir tolkningen mer komplex och därmed också mer omtvistad. Det blir nu viktigt vem som tolkar behoven och hur (i vems intresse) de tolkas (s.64)

I studien tolkas inte enskilda barns behov på individnivå utan studien läggs upp på grupp- och organisationsnivå.

Studien ses utifrån ett barnperspektiv, där mitt syfte är att verka för barns bästa. Jag vill här förtydliga begreppen *barns perspektiv* och *barnperspektiv*.

Begreppen är mångtydliga och får olika innebörd beroende på vad man lägger i begreppen. Halldén (2003) anser att det är viktigt att vara noga med dessa begrepp. Det handlar om att skilja ut dem som formulerar perspektiven – är det barnet eller någon som företräder barnet. Halldén gav sin beskrivning av orden,

Barnperspektiv skrivet som ett ord sätter fokus på ett perspektiv som syftar till att tillvarata barns villkor och verka för barns bästa eller för att studera en kultur skapad för barn. Sett som två ord blir det i stället att anlägga ett perspektiv eller fånga en kultur som är barnets (s.14)

4. Teoretisk utgångspunkt

Studien syftar till att synliggöra om det finns behov, användning och relevans av specialpedagogiska kunskaper och specialpedagog i förskolan samt hur förskolan tar tillvara på specialpedagogiska kunskaper i nuet. Även hur förskollärare hanterar svårigheter som barn uppvisar eller hur de möter barn i behov av särskilt stöd. Teorin som utgör en referens för studien är utifrån ett systemteoretiskt perspektiv.

Systemteorins ambition enligt Svedberg (2007) är att beskriva skeenden mellan individer i grupp eller det kan vara mellan olika grupper. Det går att beskriva såväl psykologiska som sociala fenomen inom systemteorin och den kan även kallas för en metateori. Författaren beskriver även detta som något av en paraplyteori, det vill säga att teorin kan användas utifrån olika syften med skilda teoretiska utgångspunkter.

Det specialpedagogiska verksamhetsfältet använder sig av begrepp som helhetsperspektiv och förhållningssätt. Inom skolan under den senare delen av nittonhundratalet har begreppen stått för en markering av hur ett barn måste förstås i ett vidare perspektiv eller som en helhet. Bladini (2007) menar att begreppet förhållningssätt använts för att markera att pedagogers förhållningssätt i relation till eleven har betydelse för hur barn/elevs svårigheter förstås och visar sig (s.203). Ur ett systemteoretiskt perspektiv skall gruppen ses som ett öppet system, där mänskligt handlande liksom mänskliga problem uppstår i samspel med andra (Svedberg, 2007, s.50). I regel ingår en individ i många olika system och i de här systemen påverkar vi varandra ömsesidigt.

Inom förskolan lyfts det systemteoretiska perspektivet genom många olika faktorer vilka kan påverka barns utveckling och lärande. Nödvändigt kan då vara att olika slags åtgärder sätts in för att ge barnet en god start i livet (Björck-Åkesson, 2009). Enligt Svedberg (2007) kan man beskriva att huvudintresset inom systemteori är att undersöka relationen mellan delen och helheten, mellan individen och gruppen samt mellan gruppen och organisationen (s.56). Det här byggs bäst på interaktionen som sker inom och mellan nivåer. Andersson (2003) förtydligar detta genom att mänskligt handlande samt mänskliga problem är något som sker och uppstår i ett samspel mellan människor och kan inte förklaras av den enskilda individens inneboende egenskaper (s.20). Utifrån det här perspektivet krävs det kunskap inom många olika områden samt en samverkan mellan de olika stödinsatserna som finns (Björck-Åkesson, 2009).

Andersson (2003) förklarar att i systemet finns så kallade subsystem eller koalitioner. Det innebär, förklarar författaren mindre gruppbildningar inom systemet. En sådan gruppbildning kan vara förskolan som har gränser utåt och dessa kan vara mer eller mindre öppna. I det här systemet finns människor såsom pedagoger och barn, som avgör kommunikationen mellan systemet och yttrevärlden. Vidare förklarar författaren att i systemet har vi olika roller vilka på olika sätt kompletterar varandra. En systemteoretisk grundsyn handlar inte om att se problemet på utifrån individuella egenskaper utan det skall ses i termer av relationer, kommunikation och samspel med andra.

Sett utifrån systemteori uppstår en interaktion inom olika grupper och utifrån olika nivåer. Till exempel i en fokusgrupp kan det handla om interaktionen mellan deltagarna, vad de säger till varandra eller vilket kroppsspråk de använder. Interaktionsperspektivet i en gruppdiskussion kan vara ett samspel mellan olika tankegångar, idéer eller argumentationer.

Det kan vara relevant att använda sig av ett interaktionsperspektiv när materialet skall analyseras samt vara medveten om vilken nivå man bör använda (Wibeck, 2010).

Under gruppintervjun har jag till uppgift att följa pedagogernas diskussion, vad de säger till varandra, hur kroppsspråket är, vilka argumentationer, tankegångar och idéer har de.

I gällande studie är det viktigt att se på resultatet av enkätundersökningen och gruppintervjun, om behovet ses utifrån individuella egenskaper (individnivå), om det är det enskilda barnet som är bärare av problemet. Eller ser pedagogerna sig själva eller organisationen som bärare av problemet (grupp- och organisationsnivå). Vems behov tillfredsställer specialpedagogen idag? För att komplettera studien har jag för avsikt att intervjua specialpedagogen som arbetar mot förskolorna.

5. Litteraturgenomgång

I det här kapitlet beskrivs lite om förskolans bakgrund ur ett internationellt och nationellt perspektiv, för att sedan gå över till barn i behov av särskilt stöd. Försättningsvis görs en genomgång av styrdokumentet, specialpedagogiska perspektiv och avslutningsvis specialpedagogisk kompetens.

5.1. Förskolans uppkomst i ett internationellt och nationellt perspektiv

Förskolans tradition är jämförelsevis med skolans inte lång. I en landsortsstad i Blankenburg i Tyskland år 1837 startade Friedrich Fröbel en föregångare till det som skulle bli den första barntädgården. Fröbels vision var att ge de små barnen undervisning vilken var anpassad till deras nivå.

Kring sekelskiftet 1900 öppnades de första barntädgårdarna av grundaren Anna Eklund. På 40-talet övergick man till begreppet lekskola, senare barnstugor. 1972 fastslog Barnstugeutredningen (BU) att det skulle heta förskola. Pedagogiken har varit inspirerad av den tyska pedagogen Fröbel. Hans pedagogiska tänk var den "fria leken", leksaker som barn och vuxna tillsammans skulle utforska.

Den första förskolelagen trädde i kraft 1975 och i samband med den förändrades förskolans innehåll och organisation. 1985 kom regeringens proposition om en "förskola för alla barn". Vilket innebar att alla barn hade rätt till förskola utifrån dess pedagogiska roll (Fagerli, Lillemyr & Söbstar, 2001). Förskolans första läroplan utformades 1998 och innehöll mål och riktlinjer inom följande områden:

- Normer och värden
- Utveckling och lärande
- Barns inflytande
- Förskola och hem
- Samverkan med förskoleklass, skola och fritidshem.

Förskolans läroplan är en förordning som har bindande föreskrifter för hela förskoleverksamheten. Den uttrycker såväl statliga krav, som vilka krav och förväntningar barn och föräldrar kan ha på förskolan (Skolverket, 2008). Vad är då en god förskolepedagogik? En hög kvalitet inom förskolan hänger ihop med pedagogen, vilken pedagogisk

inställning man har. Hur den fundamentala uppfattningen om hur undervisning och uppfostran som skall bedrivas. Viktigt är även att reflektera över den egna verksamheten. I den nya reviderade läroplanen Lpfö-98 (2010) står det beskrivet att

Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar... Förskolan ska vara ett stöd för familjerna och deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande...

Den pedagogiska verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar (s.5).

Under det senaste decenniet har förskolan genomgått omfattande förändringar. I och med att läroplanen upprättades för förskolan har också utvärderingar visat på att kvaliteten har höjts betydligt. Reformen har haft stort stöd på olika nivåer av förvaltningsledning, förskolechefer samt personal. Många har även ansett att förskolans status har ökat och att den har haft betydelse för personalens pedagogiska arbete.

Nackdelen har visat sig vara, att läroplanen har haft liten betydelse för de kommunala besluten angående ramar och resurser för verksamheten. Resultaten pekade på att det var stora variationer vad gäller barngruppsstorlekar mellan kommunerna. Personalen upplevde att gruppens storlek påverkar samt orsakar svårigheter att genomföra de uppdrag på ett tillfredsställande sätt (Skolverket, 2008). Rapporten visar på att förskolan står i en brytningstid mellan tidigare traditioner och de nya kraven som uppstått. Synen på förskolans uppdrag är att det ska finnas en kontinuitet samt ett starkt stöd för den så kallade educare-modellen, vilket kan beskrivas att omsorg, fostran och lärande hör ihop och är förutsättningar för varandra (s.10).

5.2 Barn i behov av särskilt stöd

Första åren i en människas liv är betydelsefulla, att de får en god start. Det är under den här perioden ett barn lägger grunden för ett livslångt lärande. Alla barn behöver få sina fysiska behov tillfredsställda såsom mat, vila, omvårdnad och rörelse. Viktigt är även att få kontakt och samspel samt stimulans och möjligheten att få använda och utveckla alla sina sinnen. Den svenska förskolan lyfts fram internationellt som en förebild vad gäller kvalitet och tillgänglighet. Förskolan lyfts fram vad gäller att förena pedagogik och omsorg. Barnen går här för att utvecklas och lära. Men vad är det då som krävs för att ett barn skall utvecklas på bästa sätt? Förskolan utgör starten för det livslånga lärandet. I förskolan skall det vara det lekfulla lärandet som ska ge barnet god grund för deras fortsatta lärande samt en god grund för lyckad skolgång. Förskolan har till uppdrag att ge barnen redskap att utveckla en bred social och kommunikativ kompetens samt att lust och tillit till sin förmåga att lära (Björck-Åkesson, 2009).

Förskolan är som Björck-Åkesson (2009) beskriver, starten på ett livslångt lärande. Enligt skollagen är kommunerna skyldiga att tillhandahålla förskoleverksamhet för barn i åldrarna 1-5 år. Samma lag skall bereda plats till barn i behov av särskilt stöd för sin utveckling

Det lekfulla lärandet i förskolan ska ge barnen en god grund för deras fortsatta lärande och för en lyckad skolgång. I förskolan ska barn utveckla en bred social och kommunikativ kompetens och lust och tillit till sin förmåga att lära, samtidigt som de lär sig grundläggande färdigheter inom många olika områden (s.18).

Enligt författaren lever dock alla kommuner inte upp till det målet som säger att barn i behov av särskilt stöd ska ges den omsorg som deras behov kräver. Det finns emellertid inte några

universella åtgärder som fungerar för alla barn, utan varje barn behöver stöd som är anpassat till varje individs specifika behov.

Viktigt är att pedagogerna tar hänsyn till alla barns likheter och olikheter samt att de är uppmärksamma på vad i omgivningen som kan påverka det enskilda barnet och hur det påverkas (s.20). Det är vanligt menar författaren med individualisering av insatser, vilka ofta är nödvändiga samtidigt som generella insatser

Barn som behöver mer stöd än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar oavsett om stödet är tillfälligt eller varaktigt. När det gäller barn i behov av särskilt stöd eller barn som riskerar att få svårigheter i sin utveckling är det bra att förebygga problem än att reparera i efterhand (s.20).

Som tidigare beskrivet är specialpedagogiken ett ungt kunskapsområde vilket i Sverige har utvecklats under de senaste femtio åren. Specialpedagogiken handlar om att skapa optimala förutsättningar för lärande till alla barn. För att tillgodose alla barns rätt till utbildning hävdar hon att det krävs ett lärande som går utöver den generella pedagogiken och det är här specialpedagogiken kommer in. Men i förskolan talas det sällan om specialpedagogik, annat än att pedagogerna konsulterar specialpedagogen och då oftast genom habilitering, resursteam eller liknande (a.a.).

Fortsättningsvis beskriver författaren att specialförskola för barn i behov av särskilt stöd i Sverige är ovanligt. Det finns däremot många förskolor där flera barn i behov av särskilt stöd går i samma grupp. För pedagogerna är det viktigt att kunna möta barns olikheter på ett professionellt sätt. I skolverkets nationella utvärderingsrapport (2008) framkom att det vanligaste stödet till pedagoger för barn i behov av särskilt stöd, var att använda sig av handledning eller konsultation från specialpedagogen knuten till ett resursteam. Med tanke på att förskolan är det första steget i en lång utveckling- och lärandeprocess, är det av stor vikt att hjälpa barn i behov av särskilt stöd.

5.3 Vad säger våra styrdokument?

Förenta Nationernas generalförsamling antog den tjugonde november 1989 konventionen om barnets rättigheter och kom att kallas för FN:s barnkonvention (2008). Det här innebar ett viktigt tillskott till skyddet för de mänskliga rättigheterna. I det svenska biståndet skall det finnas ett tydligt barnperspektiv

Själva idén om barnets rättigheter betonar just att barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, att få skydd mot utnyttjande och diskriminering, att få uttrycka sin mening och bli respekterade. Samhället har en skyldighet att svara på dessa krav (s.8).

Avsikten är att se konventionen som en helhet, att alla artiklar är lika värda. Grundtanken är att alla barn har lika värde, stor vikt skall läggas vid barns tidiga utveckling, inklusive rätten till lek.

Till följd av barnkonventionen utfärdade 1993 Förenta Nationernas standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med olika funktionshinder. Det här kom att kallas för Salamancadeklarationen och innehåller olika deklarationer att förhålla sig till

Varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenheter och inlärningsbehov, utbildningssystemet skall utformas och utbildningsprogrammen genomföras på ett sådant sätt att den breda mångfalden av dessa egenskaper och behov tillvaratas.

Elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov (Salamancadeklarationen, s.10).

Skollagen innehåller grundläggande bestämmelser om skolväsendet. Skollagen är till för barnets rättigheter och skyldigheter samt deras vårdnadshavare. I lagen framstår även de krav som ställs på huvudmannen för verksamheten. Förskoleverksamhetens uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn fostran och omvårdnad och för bedrivande av förskoleverksamhet skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses (skollagen, 2010:800).

I läroplanen för förskolan (Lpfö-10) står det skrivet att förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Den skall vara rolig, trygg och lärorik. Förskolan har även till uppgift att erbjuda varje barn en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande ligger i fokus. Viktigt för pedagogerna är att samarbeta med hemmen. Tillsammans med dem skall pedagogerna vara ett stöd för familjen i deras ansvar för barnets vidare utveckling. Viktigt här är att varje barn får den möjlighet att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Verksamheten på förskolan skall anpassas till alla barn. Det här gäller även de barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta med hänsyn till de egna behoven samt förutsättningar. Här har pedagogerna en viktig uppgift med samarbetet med föräldrarna, att de skapar ett samspel samt förtroende och blir ett positivt stöd för familjen (s.5).

5.4 Specialpedagogiskt perspektiv

Några egna stora specialpedagogiska teorier finns inte, utan inom det specialpedagogiska forskningsområdet finner vi vanligtvis att man kartlägger och beskriver dem utifrån olika perspektiv enligt Ahlberg (2009). Författaren hävdar även att man kan se specialpedagogiken som ett verksamhetsområde men också som ett kunskapsområde. Den specialpedagogiska verksamheten pågår i skolan där elever, lärare, speciallärare och specialpedagoger möts i det dagliga arbetet (s.18). Vilket innebär att såväl verksamhet som kunskapsområde skulle vara nära kopplat till och beroende av utbildningspolitiska intentioner samt beslut om till exempel "en skola för alla".

Nilholm (2007) gör sin beskrivning av vad han anser om ordet perspektiv. Att det finns några grundläggande sätt att se på den specialpedagogiska verksamheten, dess uppgifter, historia och relation till andra kunskapsområden (s.17). Vidare förklarar författaren att man kan använda sig av olika begrepp istället för perspektiv, men att Nilholm föredrar att använda begreppet perspektiv eftersom det knyter an till vårt vardagsspråk samt vår vardagserfarenhet (s.17). Att man inte behöver komplicera framställningen.

Den specialpedagogiska kunskapen har till stor del organiserats inom ramen för traditioner som har sina rötter i psykologi och medicin (Ahlberg, 2007a och Nilholm, 2005). Utifrån en positivistisk utgångspunkt har specialpedagogiken utvecklats. Specialpedagogisk forskning delas oftast in i två grundläggande perspektiv, den ena är ett mer traditionellt, individualistiskt perspektiv med rötter i medicin och psykologi. Det andra alternativa perspektivet har betoning på sociala faktorer vilket har betydelse för skolproblem (Nilholm, 2005). Vidare hävdar författaren att det i dag diskuteras ett tredje perspektiv, det här tar sin utgångspunkt i ett dilemma av etisk art, vilket samhälle och skola har att hantera bemötandet av alla elevers olikheter.

Det grundläggande för det *kompensatoriska* perspektivet inom specialpedagogiken handlar om att kompensera individen för dennes problematik. Här söker man efter grundläggande neurologiska samt psykologiska processer vilka kan bidra till en förståelse av problematiken (Nilholm, 2007). I det *kritiska* perspektivet menar Nilholm är strävan att söka de faktorer som ligger bakom den specialpedagogiska verksamheten. Författaren förklarar det som att specialpedagogen inte ser till barns faktiska existerande olikheter utan som en verksamhet som marginaliseras och pekar ut barn (s.37). *Dilemma* perspektivet har vuxit fram i en kritik av det kritiska perspektivet. Det är här hävdar Nilholm, att dilemmaperspektivet har sin styrka. Vidare beskriver han att vårt moderna utbildningssystem står inför vissa av dessa grundläggande dilemman. Dilemmaperspektivet har gett upphov till en rad andra dilemman. Nilholm förklarar att det ena är om man ska kategorisera elever för att kunna urskilja de olika behoven eller är det bättre att helt enkelt ha icke kategoriserade elever? En annan aspekt ur dilemmaperspektivet är att det öppnar upp för andra relationer mellan forskning och praktik.

De specialpedagogiska perspektiven diskuteras inte bara av Nilholm (2005) utan även av Clark, Dyson och Millward (1998). Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) har försökt att identifiera de olika perspektiven. Gemensamt för alla är dock att de har diskuterat samt försökt att organisera dem under begreppen traditionellt/kategoriskt/kompensatoriskt perspektiv samt ett alternativt/relationellt/kritiskt perspektiv. Nilholm (2005) hävdar dock att perspektiven kan få helt olika konsekvenser för hur den inom specialpedagogiken ska förstås och organiseras.

Emanuelsson m.fl. (2001) hävdar att det *kategoriska* perspektivet domineras av hur man diskuterar verksamheten för elever i svårigheter. Ur resonemanget kan det förklaras med att det är eleverna som är bärande av problematiken till och inte skolan som har brister i sin lärandemiljö. Men att ur ett *relationellt* synsätt hävdas helheten, att det skall vara en skola som satsar på att främja en lärande miljö, där det finns möjligheter till individuella anpassningar. Det här kan leda till att många svårigheter elimineras. Det skall även påpekas menar författarna att barn och unga i behov av särskilt stöd inte skall utgöra någon statisk grupp.

Persson (2007) beskriver att den specialpedagogiska forskningen har genomgått en stor förändring, där det enligt författaren har blivit allt mer nödvändigt för specialpedagogisk utveckling förstå, att kunskap som är direkt knuten till individen samt diagnostiserade syndrom inte räcker som underlag för förståelse och utveckling av specialpedagogisk kompetens samt för verksamheten. Det här ledde tidigare till alltför snäva utgångspunkter för specialpedagogiskt tänkande vilket medverkade till segregering och avskiljning.

5.5 Specialpedagogisk kompetens

Enligt Persson (2007) anser han att den specialpedagogiska grundkompetensen inte i första hand handlar om att ha en massa uppsättningar av metoder vilka är anpassade till olika former av funktionshinder eller störningar. Enligt examensförordningen för specialpedagoger (SFS 2007:638) ska specialpedagoger medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer. Vidare beskriver Persson (2007) att vissa barn har en diagnos och för en vanlig lärare ligger inte detta inom ramen för vad denne bör vara förtrogen med. Men i den specialpedagogiska grundkompetensen ligger det att specialpedagogen ska kunna förstå samt reflektera över de specialpedagogiska konsekvenserna av elevens svårigheter samt veta var stöd och experthjälp kan fås. Å andra sidan menar lärarutbildningskommittén att alla lärare skall ha en grundkompetens för att kunna organisera arbetet med att ta tillvara på elevers olika behov av tid, stimulans och stöd.

2001 infördes i lärarutbildning en möjlighet för blivande lärarna att komplettera med en specialiseringskurs inom specialpedagogik.

Emanuelsson m.fl. (2001) hävdar att inom förskolan bör det finnas pedagoger med grundläggande specialpedagogiska kompetenser, med fördjupade kunskaper som kan förebygga för de barn som befinner sig i komplicerade lärandesituationer. Vidare beskriver författarna att man betonar starkt vikten av att samverka mellan olika personalgrupper kring barn i behov av särskilt stöd samt att den fungerar väl. Viktigt är en hög specialpedagogisk kompetens med en kontinuerlig koppling till den pedagogiska vardagen anses vara en förutsättning.

Vad är det då som skiljer specialpedagogik från vanlig pedagogik? Haug (1998) anser t.ex. att det är de grundläggande kunskaperna om specialpedagogik som är nödvändiga för alla pedagoger i svensk skola. För att göra det mer möjligt att utveckla en mer inkluderande skola. Asmervik (1993) menar att ur ett forskningssammanhang använder sig pedagogik och specialpedagogik av samma teorier. Den primära skillnaden anser författaren är att individualiseringen har en starkare förankring inom specialpedagogiken. Inom specialpedagogiken fokuseras det mer på individens förutsättningar och begränsningar. Åtgärder som sätts in handlar ofta om åtgärder för enskilda barn. Dock innebär det inte att barnet betraktas utifrån ett individperspektiv, utan hänsyn tas till omgivningens faktorer. Det här för att få ett helhetsperspektiv. Förenklat skulle man kunna förklara det enligt Brodin och Lindstrand (2010) att det som kännetecknar specialpedagogiken, är att åtgärder sätts in där den vanliga pedagogiken inte räcker till för ett barn som inte kan tillgodogöra sig undervisning på samma villkor som de andra barnen. Författarna tolkar det som en fördjupning eller förfining av pedagogiken, samt att det är nödvändigt med en spetskompetens för att kunna lösa de problem som kan uppstå kring ett barn.

Miljön kring ett barn har ofta fått stå tillbaka på grund av att man huvudsakligen har lagt det specialpedagogiska perspektivet på individnivå. I förskolan/skolan har detta lett till att ökningen av diagnostisering av barn, vilket ofta i förlängning lett till särlösning (Brodin och Lindstrand, 2010). I stället menar författarna att fokus borde flyttas och att man utöver individen observerar den fysiska miljön kring individen, då skulle man sannolikt finna andra och säkerligen bättre lösning. Studier enligt författarna visar på att har man färre barn/elever i gruppen samt ökar lärarnas kompetens att bedriva en verksamhet för alla barn/elever samt ändra arbetssättet, skulle detta medföra färre särlösningar. Emanuelsson m.fl. (2001) pekar på forskning inom det specialpedagogiska området, där man hävdar att specialpedagogiska åtgärder skall tidsbegränsas. Man pekar på att den enskilda individens utveckling samt framförallt hela den pedagogiska verksamheten som barnet involveras i, skall beskrivas och analyseras.

6. Metod

Under metodkapitlet redovisas här metodvalet samt dess konsekvenser för genomförandet av studien. Studien utgår från en livsvärldsfenomenologisk ansats vilket kan beskrivas med hur människor upplever sin verklighet samt sin tillvaro. Hermeneutisk tolkning beskriver hur forskaren tolkar och förstår empirin i studien. Studien bygger på en kvalitativ forskning, med enkätundersökning, gruppintervju samt en enskild intervju med specialpedagog som undersökningsmetoder.

6.1 Livsvärldsfenomenologisk ansats

En forskningsansats beskriver Bengtsson (2005) innehåller filosofiska ställningstaganden som har ontologiska eller epistemologiska slag. Författaren menar att jag som forskare får göra vissa grundantaganden om vad verklighet och kunskap är, vilket kan få konsekvenser för val av forskningsansats.

Studien har en ontologisk utgångspunkt i en livsvärldsfenomenologisk ansats. Ett bra val när jag vill studera hur människor upplever sin verklighet samt sin tillvaro. Med ontologi menas här hur vi uppfattar tillvaron innan vi undersöker något empiriskt. Vi har redan vissa bestämda föreställningar om tillvarons grundkaraktär, som därmed utgör den ram inom vilken kunskap skapas.

Ursprungligen är livsvärlden ett filosofiskt begrepp som har en kunskapsteoretisk och ontologisk innebörd. Begreppets betydelse går tillbaka till Edmund Husserl, som var den moderna fenomenologins grundare. Ordet livsvärld utarbetade Husserl under åren 1916-1917. Men begreppet livsvärld infördes dock ännu tidigare. Ordet förknippas med Husserls verk och är en central angelägenhet i hela hans fenomenologi (Bengtsson, 2005).

Husserl beskrev fenomenologin som att ”gå tillbaka till sakerna själva”. Uttrycket ger enligt Bengtsson (2005) intryck av att vara realistisk, objektivistiskt samt ett positivistiskt intryck, där vi kanske uppmanas att undersöka verkligheten som bestående av objektiva fakta.

Fenomenologin härstammar från det grekiska ordet som betyder ”det som visar sig”. Det jag vill studera är begreppet fenomen. Det handlar om vad jag vill få kunskap om. Bengtsson (2005) förklarar att inom fenomenologin är det viktigt och intressant att det som skall visas, måste visa sig för någon, det blir ett ömsesidigt förtroende mellan objekt och subjekt. För fenomenologins vidkommande är det av särskilt intresse att det inte kan finnas något som visar sig utan att det finns någon som det visar sig för. Det som visar sig förutsätter med andra ord någon att visa sig för (s.11).

I studien har jag för avsikt att undersöka om pedagogerna har behov av specialpedagogik. Det här gör att utgångspunkten i studien utifrån ett fenomenologiskt perspektiv är att beskriva pedagogers erfarenhetsvärld. Studien utgår från den konkret upplevda världen i förskolan, hur pedagoger uppfattar den, sig själva och sin verklighet.

Berntsson (2009) beskriver att livsvärlden är den värld vi lever våra liv i och som vi på ett nära sätt är förbundna med. På grund av världens nära samhörighet med en människa är livsvärlden på detta sätt en levd värld som gestaltas i människors handlingar och vardagsliv (s.252-253). I den här världen förklarar författaren finns de människor som vi lever nära. Vi möter dem ansikte mot ansikte. Människor kan leva runt oss, men vi behöver inte ha någon direkt relation till dem. Det är ingen passiv värld utan vi handlar i den aktivt. I vårt livsvärldssammanhang har vi tillgång till saker och ting – objekt. Dessa objekt finns till hands för att vi på bästa sätt skall kunna handla och bruka vår värld.

6.1.1 Den levda kroppen

Utifrån den levda kroppen befinner vi oss alltid i ett interaktivt förhållande till allt som vi möter i världen. Kroppen kan förändras och då förändras även världen (Merleau-Ponty, 1962). Det här kan man relatera till barn på förskolan som börjar använda ett avvikande beteende. Den levda kroppen i barnet förändras och världen runt barnet förändras även den. En människas livsvärld förändras hela tiden under dennes liv och man kan enligt Berntsson (2009) fokusera på olika typer av integrativa relationer, såsom liv och värld, kropp och själ, inre och yttre, subjekt och objekt, alternativ och samhälle (s.254-255).

6.1.2 Horisontbegrepp

Inom livsvärldsfenomenologin används ofta begreppet horisont. Alla människor har en horisont, men den ser olika ut. En horisont förflyttar sig i takt med att människor förflyttar sig. Horisonten är sammanlänkad med en människas levda kropp (Bengtsson, 2005 och Berntsson, 2009). De erfarenheter en pedagog till exempel har, utvecklas hela tiden och i takt med detta blir horisonten vidare. Alla individer är olika i sin utveckling och därmed blir horisonten olika.

Enligt Bengtsson (2005) är det omöjligt att studera en människas hela livsvärld. Vissa avgränsningar är därför nödvändiga. I denna studie har jag valt att avgränsa mig till pedagogernas livsvärld i förskolan. Men enligt författaren är det omöjligt att bara förhålla sig till enbart förskolan. Livsvärlden inkluderar även de områden som pedagoger rör sig mellan. Det beror helt på vad respondenten bär med sig i sin ryggsäck.

6.2 Hermeneutisk tolkning

För att på bästa sätt tolka det som respondenterna förmedlade i enkätundersökningen, gruppintervjun samt den enskilda intervjun används hermeneutisk tolkning. Enligt Ödman (2004) är det viktigt att använda sig av ett vetenskapligt förhållningssätt som syftar till förståelse och som bygger på tolkningar. Utifrån det språkliga sammanhanget har det hermeneutiska kunskapsintresset sin viktigaste uppgift. Författaren beskriver att förståelse och språk är grundläggande för vår livspraxis och därmed vårt förhållande till människorna omkring oss (s.72). Vidare beskriver Ödman att inom hermeneutiken stäl vi oss ofta andra människors tankar genom att vi tolkar dem. Hermeneutik betyder just "att tolka", att mottagaren skulle få ett nytt perspektiv på tillvaron.

Inom den hermeneutiska processen omfattas fyra huvudmoment, tolkning, förståelse, för-förståelse och förklaring. *Tolkning* har sitt ursprung och betyder helt enkelt översättning. Inför mig själv och genom andra presenterar eller lägger jag ut min förståelse. *Förståelse* innebär att man definierar ordet genom synonymer, i det här fallet är insikt en synonym till förståelse. En yttligare form av förklaringen till ordet är att begripa, fatta något. *Förförståelsen* är en för-

utsättning och själva grunden för att vi ska kunna förstå. Har vi ingen förförståelse har vi heller ingen förståelse. Ordet betyder att man bygger på tidigare lärdomar samt erfarenheter. Det kan även vara upplevelser och känslor. Detta kan vara ett hinder men även en tillgång. *Förklaring* innebär en nära relation mellan förståelse och förklaring. För att tolka använder vi oss ofta av förklaringar. Det går inte att förstå något utan en förklaring samt att vi måste ha förstått det vi förklarar (Ödman, 2004).

Via en hermeneutisk tolkning är intentionen att jag slutligen skall komma fram till ett mål via att få en förklaring genom förståelse samt förförståelse. Genom mina nya förståelser lägger jag slutligen fram en ny tolkning, som sedan är upp till andra att tolka. Den hermeneutiska huvudtesen är att leva sig in i en annan människas situation för att senare komplettera med mina egna kunskaper – att jag förstår respondenterna bättre än vad de själva gör (Alvesson & Skoldberg, 2008).

I studien gör jag en första tolkning i enkäterna, Ödman (2004) kallar detta för dubbel hermeneutik. Det är när jag försöker förstå den verklighet som respondenterna har beskrivit i enkäterna. Utifrån mina tolkningar skall jag göra en gruppintervju med frågor som jag vill fördjupa mig samt få en förståelse kring. Efteråt tolkar jag ytterligare en gång respondenternas svar, det här för att ha som underlag vid intervjun med specialpedagogen.

6.3 Kvalitativ studie

Inom den kvalitativa forskningen handlar det om att tolka och förstå de resultat man samlat in. Det gäller att inte generalisera eller att förutsäga. Larsson (1994) beskriver även att i kvalitativa studier handlar det ofta om att resultatet skall gestalta något på ett sådant sätt att nya innebörder uppstår. Viktigt är därför att se hur innebörden gestaltas. Ordet kvalitativa härstammar från det latinska ordet *qualitas* och betyder "beskaffenhet, egenskap, sort". Det är en systematisk kunskap om hur man går tillväga för att gestalta beskaffenheten hos något (Larsson, 1994, s.164). Larsson (1994) och Stukát (2005) beskriver att den kvalitativa ansatsen oftast relateras till olika traditioner som t.ex. hermeneutiken, i en teologisk eller humanistisk diskurs samt i fenomenologin med filosofiska rötter.

I gällande studie samlas det in fakta i form av enkäter, gruppintervju och en öppen intervju, för att analysera dem i syfte att finna mönster. Huvuduppgiften för den kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga. Man vill karaktärisera eller gestalta något (Stukát, 2005, s.32). En kvantitativ metod som enkät hör vanligen inte hemma i hermeneutik, men kan användas som komplement.

Stukát (2005) beskriver att enkät används när man vill nå fler människor än vad som är möjligt vid intervjuer eller observationer. Resultatet ger en större bredd åt min undersökning samt skapar bättre förutsättningar för generaliseringar. Nackdelen med enkät är att risken för bortfall är stor samt att jag inte kan gå tillbaka för att förtydliga och få en djupare förståelse av det beskrivna. Författaren beskriver att det är viktigt att utgå från syftet samt dess frågeställningar vid upprättandet av en enkät. Det är även bra att fundera på informanternas bakgrund. I studien begränsade jag mig till att forskollärare skulle få ta del av enkäten. I studien användes strukturerade frågeformulär, frågor med fastställda svarsalternativ. Förutsättningen enligt Stukát (2005) är att jag på förhand har en god kännedom om det jag vill fråga om.

I följande studie använder jag mig av en gruppintervju, även kallad fokusgrupp. En fokusgrupp är en forskningsteknik eller en metod som syftar till datainsamling för forsknings-

ändamål. Därför skiljer sig dessa från en vanlig gruppintervju, genom att det handlar om att samla in data genom en gruppinteraktion. Ämnet som skall diskuteras har i förväg bestämts av forskaren. Man kan beskriva det som ett i varierande grad strukturerat gruppsamtal. I studien använder jag mig av ostrukturerad intervju, vilket även kan beskrivas som ett öppet samtal. Vilket här i gällande studie innebär för deltagarna att så långt det är möjligt, fritt och utan inblandning av mig, för en diskussion med varandra. Gruppmedlemmarna behöver inte känna samhörighet med varandra. Det viktigaste är att de har ungefär lika bakgrund, men inte att de tycker och känner lika under samtalet (Wibeck, 2010). Intervjun görs enskilt med specialpedagogen av den enkla anledningen, att det är hon som arbetar mot förskolorna i gällande kommun. Jag kommer att tillämpa Wibecks förslag på arbetsgång av en ostrukturerad intervju, ett öppet samtal.

6.4 Urval

Studien bygger på att ta reda på behovet av specialpedagoger i förskolan och då föll det sig naturligt att vända sig till förskollärare på förskolor. Studien utfördes i en mindre landsbygdskommun. I kommunen finns sex förskolor, tre grundskolor och ett högstadium. Integrerat med grundskolan/högstadiet finns en särskola. I kommunen har det nyligen startats två friskolor. Kommunen har även pedagogisk omsorg (dagbarnvårdare som jobbar tillsammans fördelade på två lokaler). Kommunen har tre specialpedagoger till förfogande varav en arbetar mot förskolan.

Under undersökningsperioden fanns det enligt uppgift i den valda kommunen tjugo utbildade förskollärare fördelade på sex förskolor. Enkäten skickade jag ut till samtliga förskollärare, för att få så stor svarsfrekvens som möjligt. Efterhand fick jag reda på att kommunen under denna tid inte hade tjugo verksamma förskollärare. Några pedagoger hade slutat, några var sjukskrivna, vilket slutligen ledde till att det var fjorton utbildade pedagoger kvar. Sju svarade på enkäten, vilket ger femtio procents svarsfrekvens.

Inför gruppintervjun gjordes ett urval av förskollärarna. Kvale (1997) beskriver att det systematiska urvalet är enkelt och går snabbt. Man samlar en lista på alla förskolelärare och utifrån dessa valde jag ut var fjärde pedagog. Sammantaget för studien tillfrågades fem pedagoger till gruppintervjun.

Jag valde även att göra en intervju med specialpedagogen, för att jämföra mina resultat från enkätundersökningen och gruppintervjun. Det gör att de senare svaren ramar in av specialpedagogens svar, som representant för kommunens specialpedagogik. Möjligheterna att förstå alla utsagor bör då öka.

6.5 Genomförande

Inför kommande studie underrättades förskolechef i den valda kommunen att en undersökning skulle utföras. Förskolechef informerades om att enkäter kommer att gå ut till samtliga förskollärare samt att utifrån dessa utförs en gruppintervju. De utvalda informanterna kontaktades via ett missiv samt enkäten. I brevet förklarades även att det var helt frivilligt att delta samt att jag inte kommer att röja deras identitet. Utifrån det systematiska urvalet tog jag personligen kontakt med utvalda respondenter för att boka en tid för en gruppintervju.

Enkäten utformades utifrån förslag tagna från Stukát (2005) och Trost (2001). Enkäten innehöll bakgrundsfrågor där frågor fanns om respondenternas utbildning och tjänstgöring.

Frågor gällande handledning, om respondenterna haft tillgång till handledning under senare år. Respondenterna fick svara på frågor gällande enskilda barn i behov av särskilt stöd, behovet av stöd för arbetet med barngruppen samt frågor gällande organisationen kring det pedagogiska arbetet (se bilaga 2).

Frågor inför gruppintervjun utformades utifrån enkätsvaren. Tanken var att kunna fördjupa sig inom en del områden. Ställa förståelsefördjupande frågor samt ställa utvecklande frågor. Respondenterna kallades till en tid för samtal på en för dem avslappnande miljö där de kände sig trygga.

6.6 Bearbetning och analys

Efter insamlandet av enkäterna påbörjades en sammanställning, för att i första läget hitta en röd tråd bland enkätsvaren. Jag gick tillbaka till studiens syfte och frågeställning, för att se om sammanställningen var relevant och trovärdig. Enligt Wibeck (2010) är det av vikt att gå tillbaka till studiens syfte med undersökningen. Det här eftersom forskningsfrågan styr både datusamlingen och valet av analysmetod. Utifrån en hermeneutisk tolkning granskas språket och texterna från enkäterna och gruppintervjun. Enligt Ödman (2004) analyseras inte texterna statistiskt utan snarare tolkas. Genom analysen av språkets form, argumenterar jag fram mina tolkningar.

För att på ett bra sätt komma åt och få tillgång till andras livsvärld, har jag utgått från en gruppintervju. Här har jag direkt tillgång till andra människors livsvärld: Ett skapande möte med andra människors världar. Utgångspunkt är forskarens värld eller horisont, men genom mötet med andra människor konfronteras forskaren med andra världar som utspelar sig framför honom eller henne (Bengtsson, 2005, s.40). Utifrån den systemteoretiska teorin skapas det sociala relationer mellan pedagoger och barn, mellan barnen sinsemellan osv. (Bengtsson, 2005 & Svedberg, 2007 & Andersson, 1999). Dessa möten påverkar och förändrar forskarens horisont. Vilket gör att en forskare har fått en ny horisont samt nya frågor att ställa till den studerade verkligheten.

6.6.1 Studiens trovärdighet

I studien grundar sig trovärdigheten på dess reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Utifrån livsvärldsfenomenologin är inte huvudsyftet att få fram sanningen, utan det handlar om att få en ökad förståelse av vilket behov, vilken användning och relevans pedagogerna har av den specialpedagogiska kunskapen.

Studien bygger på enkätundersökning och två intervjuer, vilket kan beskrivas som studiens "mätinstrument" enligt Stukát (2005). Enkäterna skickades ut till tjugo pedagoger och de hade ca två veckor på sig att svara. Efter ett par veckor skickades en påminnelse ut. Slutligen inkom sju enkäter. Gruppintervjun skedde vid ett tillfälle med tre pedagoger. För att öka tillförlitligheten vid gruppintervjun, valde respondenterna själva för dem en välbekant och ostörd miljö, där de kunde känna sig trygga. Vid en kvalitativ undersökning beskriver Stukát (2005) att den oftast kritiseras på grund av att den är alltför subjektiv. Men att det kan bero på vem som har gjort tolkningen. Reliabiliteten kan då bli osäker (mätningens tillförlitlighet). I studier beskriver författaren att det oftast är ett lågt antal undersökningsgrupper. Mätningens reliabilitet kan då påverkas av hur jag tolkar svaren från respondenterna.

Validiteten eller giltigheten i studien beskriver hur det som mäts avser det som skall mätas. Inom validitet talar man om inre och yttre validitet. Den yttre står för generaliserbarhet och den inre handlar om hur väl studien har återgivit de olika respondenternas uppfattningar (Merriam, 1994). Relevansen i denna studie kan diskuteras eller ifrågasättas. Den frågan jag får ställa mig, är om jag har fått tillräckligt med kunskap och inblick i enkätundersökningen samt i gruppintervjun.

I enkätundersökningen är det inte självklart att deltagarna har tolkat mina frågor så som jag tänkt mig. Min strävan var då att få ett fördjupande och förtydligande vid gruppintervjun. Resultatet har sedan bearbetas utifrån olika steg genom transkribering och bearbetning av texter. Utifrån en hermeneutisk bearbetning handlar det om att arbeta sig igenom delar och helheter. Resultatets trovärdighet kan ha påverkats på grund av att jag är väl bekant med verksamheten. Samtidigt kan det även vara av vikt att känna till pedagogernas inställning till min frågeställning. Det kan vara en verksamhet jag i framtiden skall befinna mig och arbeta i. Nackdelen kan vara att jag som forskare lätt kan bli hemmablind.

Generaliserbarhet beskriver Stukát (2005) är att resonera kring vem de resultat man får fram i studien gäller för. I gällande studie kring hur pedagogerna ser på behovet av specialpedagoger, handlar det om att jag har gått in i några få pedagogers livsvärld och erfarenheter. Det här kan inte utan vidare generaliseras till andra, eftersom varje erfarenhet och livsvärld är unikt. Praktiskt ligger generaliseringsvärdet i att läsaren med min hjälp kan leva sig in i de intervjuades situation och därmed dra egna slutsatser om hur tillämplig den är för henne eller honom.

6.6.2 Etiska aspekter

Inom all forskning är det både viktigt och nödvändigt att ta hänsyn till forskningsetiska frågor, för att värna om individers integritet. Vetenskapsrådet har framtagit och publicerat forskningsetiska principer, vilka är framtagna ur det grundläggande individskyddskravet. Dessa fyra allmänna huvudkrav kallas följande för informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

För forskaren innebär *informationskravet* att de som berörs av studien skall informeras. Här skall framgå studiens syfte samt att det är frivilligt för deltagarna. Det skall tydligt framgå att de när som helst kan avbryta medverkan (Bilaga 1), (Vetenskapsrådet, 2002).

I det skriftliga missivbrevet (Bilaga 1) gavs en tydlig beskrivning av respondenternas rättigheter. Här uppgavs även namn och kontaktuppgifter på ansvarig forskare. I missivbrevet förklarades även studiens syfte och att de uppgifter som samlades in bara var till aktuell forskning. *Samtyckeskravet* menas att deltagarna själva har rätt att bestämma sin medverkan. I vissa undersökningar där undersökningsgruppen är under femton år måste samtycke inhämtas av föräldrar/vårdnadshavare. I denna aktuella studie har det inte krävts att inhämta samtycke i förväg på grund av att insamlandet av data skett via enkät och att informationen medföljde enkäten. Inför gruppintervjun skedde samtycke via samtal, person till person. *Konfidentialitetskravet* handlar om att i en undersökning skall uppgifter om enskilda personer ges med största möjliga konfidentialitet och personuppgifter förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan få ta del av den. I gällande studie har inga personuppgifter uppgetts på grund av att det inte har fyllt något syfte, varken i enkätundersökningen eller i gruppintervjun.

Med *nyttjandekravet* skall respondenterna informeras om att datainsamlingen av personer endast får användas för forskningsändamål. Det är inte tillåtet att låna ut insamlat material till andra forskningsändamål, för att skydda respondenternas integritet (Vetenskapsrådet, 2002).

7. Resultat

Resultatet av studien presenteras utifrån studiens syfte och frågeställningar genom att redovisa enkätundersökningen, gruppintervjun samt den enskilda intervjun med specialpedagogen. Följande görs en beskrivning av vilka former som finns för det specialpedagogiska stödet samt vilka förväntningar pedagogerna har av specialpedagogen. I detta kapitel görs även en beskrivning av det specialpedagogiska stödet.

7.1 Former för specialpedagogiskt stöd

I gällande kommun ges det specialpedagogiska stödet i form av konsultation, handledning samt konkreta stödinsatser. Enkätundersökningen visade på att det inte var så stor efterfrågan på stöd gällande kartläggning av enskilda barn eller kartläggning av barngruppen. Det här förtydligades i gruppintervjun med att pedagogerna är väl medvetna om hur en kartläggning görs på individ- och gruppnivå. Kartläggning på förskolan ges hela tiden i form av olika observationsmaterial t.ex. TRAS, MIO samt olika motorikmaterial. Enligt pedagogerna har de dock ännu inte fått in någon riktig rutin för kartläggning och observationer i barngruppen, i och med den nya läroplanen.

Innan specialpedagogen kopplas in görs en kartläggning på individ- och gruppnivå där arbetslaget diskuterar detta på avdelningsmötena. Utifrån detta konsulteras förskolechefen om pedagogernas funderingar och oro. I samråd med förskolechefen görs vid behov ett ärendeblad som skickas till specialpedagog. Om ett ärendeblad upprättas informeras alltid föräldrarna/vårdnadshavarna.

När specialpedagogen har fått in ärendet görs en bedömning. Vanligast är att specialpedagogen kontakter respektive förskola för ytterligare information samt även förskolechefen, för att sedan boka in ett besök. I samråd med ansvarig pedagog görs en bedömning, hur man går vidare i ärendet. Oftast upprättas även en handlingsplan med hjälp och stöttning av specialpedagog. Handlingsplanen utvärderas ungefär var sjätte vecka. Det här hävdar pedagogerna, gör att vi har en press på oss att upprätta och utvärderar handlingsplaner samt att följa upp dessa. Enligt enkätundersökningen efterfrågas ett större stöd vid upprättandet av handlingsplan för enskilda barn.

Handledning (samtal med t.ex. specialpedagog, psykolog, förskolechef m.m.) under de senaste tolv månaderna, vilket har gett pedagogerna nya tankar, idéer eller infallsvinklar angående verksamhet har inte pedagogerna fått i så stor utsträckning. Mest har det skett i kontakt med specialpedagogen för råd om barn i barngruppen – hur man på bästa sätt bemöter barn i verksamheten. Ett fåtal hade haft en student som handledde, vilket de såg som nyttigt och givande för egen del i sitt arbete. Pedagogerna känner att de har ett stort ”sug” av att få diskutera. När jag samtalade med specialpedagogen beskrev hon att handledning för henne är ett vitt begrepp och att det används under olika former. Det kan vara ett arbetslag, enskilt eller handledning vid fortbildning. Använder hon handledning i arbetslaget handlar det oftast om att få syn på deras förhållningssätt och arbeta med detta. Viktigt för pedagogerna i arbetslaget,

är att de kommer fram till ett gemensamt förhållnings- och arbetssätt. Specialpedagogen beskrev att

”- Jag vill vara väl förberedd inför handledning i arbetslag. Oftast har jag varit och gjort observationer innan.”

Specialpedagogen förklarade vidare att hon även använde sig av handledning när nytt material skall delges eller det efter en observation med enskilda barn eller gruppobservation.

7.2 Förväntningar på specialpedagogen

Enkät och intervju resultaten visar på att pedagogerna har förväntningar på specialpedagogen, att denne kommer in och stöttar samt skall vara ett bollplank. En pedagog beskrev följande från enkäten

”- Jag upplever att förskolan oftast kan bedöma om barn är i behov av särskilt stöd, men specialpedagogen skall vara ett bollplank till oss. Vardagsarbetet med aktiviteter och rutiner är vi duktiga på i förskolan. Ibland behöver vi hjälp med hur vi ska stötta dessa barn i den fria leken, här är vi inte lika bra eller tillräckliga.”

Enkätundersökningen pekar även på att det inte är i de dagliga rutinsituationerna pedagogerna behöver stöd. Pedagogerna känner heller inte att de har ett stort behov av stöttning vad gäller enskilda barns planerade aktiviteter eller anpassning av den pedagogiska miljön. Däremot var det fler pedagoger som ansåg att de kan behöva mer stöd vad gäller den fria leken för barn i behov av särskilt stöd.

Förväntningarna på specialpedagogen är hög, visar resultatet från intervjun. När jag frågade specialpedagogen om vilka förväntningar hon tror att pedagogerna har på henne, svarade hon

”-Jag vill kunna vara den som håller i ett trollspö och som kan trolla fram fix och färdiga lösningar på allt. Jag kan ju inte det alltid, men jag skulle gärna kunna göra det ibland. Men jag vill vara ett bollplank till dem, jag har mycket kunskaper och jag vill gärna ge dem av mina kunskaper.”

Pedagogerna vill ha mer handledning om barn i barngruppen, men även att specialpedagogen är en tipsbank vad gäller att informera om gällande/relevant forskning/litteratur. Det här visar även resultatet från enkätundersökningen, att det var en hög eller mycket hög omfattning vad gäller kompetenshöjning i form av lärgrupper, aktuell forskning, föreläsningar m.m. I gruppintervjun diskuterades att specialpedagogik bidrar med mycket ny forskning. Det har visat sig inom olika studier, att det är viktigt med små barns utveckling och att man måste satsa på förskolan. Specialpedagogen hävdar dock att ny forskning och relevant litteratur är det hon behöver implementera mer i förskolan.

”- Under mina år har jag upprättat en återkommande nätverksträff för alla pedagoger som arbetar inom förskolan. Ett utmärkt forum för att presentera ny forskning. Här kan vi även använda oss av föreläsare och samtala om skolutvecklingsfrågor”.

För specialpedagogen är detta ett viktigt inslag i hennes yrkesroll. Under detta forum kan hon nå ut till samtliga pedagoger och delge dem samma information. Ett viktigt diskussionsforum där alla enheter är representerade och pedagogerna kan få möjlighet att byta erfarenheter och material med varandra.

Under vanliga avdelningsmöten diskuteras och skummas det på ytan vad gäller vad vi gör på förskolan men det är sällan vi går på djupet, då kan det vara bra med lärgrupper, hävdar pedagogerna, där samtalen förs mer strukturerat. Pedagogerna anser att tiden på förskolan inte räcker till. För att driva och utveckla verksamheten behövs mer tid till gemensamma reflektioner – fortbildning.

Specialpedagogen hävdar att förskolans personal behöver höja sin kompetens vad gäller tal- och språkutvecklingen. Det är här grunden läggs menar hon. Vidare beskriver hon att det är

”- Viktigt är att man har en språklig medvetenhet i förskolan, det är a och o för barnets fortsatta utveckling”.

Kompetensen finns inom arbetslaget men arbetsbelastningen är för hög för att allt ska hinnas med. Pedagogerna har en god kunskap om olika behov, men specialpedagogen anser att pedagogerna skall vara en spindel i nätet. De skall vara nätverket kring t.ex. BVC, logoped, BUP osv. Specialpedagogen är den som har kontakter samt skall vara en stöttning till föräldrakontakten. Att vara den som har professionen att ställa de rätta frågorna samt att även kunna berätta det svåra om deras barn.

7.3 Det specialpedagogiska stödet

En pedagog från gruppdiskussionen beskrev följande

”- Jag behöver hjälp med att se på barnet – få en bekräftelse på att det jag sett stämmer och vad säger min magkänsla”.

Under gruppintervjun diskuterades länge det här med vems behov som tillfredsställer det specialpedagogiska stödet. Pedagogerna hävdar att det ena inte utesluter det andra. Pedagogerna känner att de har en magkänsla, frågetecken dyker upp – tänker vi rätt. Det kan även vara att de funderar kring om deras kompetens inte är tillräcklig. Pedagogerna beskriver vidare att deras arbetssätt har förändrats genom åren, mycket pappersjobb har tillkommit till följd av att deras kvalitetstid med barnen har minskat. Vi lever inte i nuet längre, utan skall hela tiden vara ett steg före, beskrev en pedagog.

Pedagogerna är medvetna om att de ändå har en hög kompetens inom området. Efter en del funderande och diskuterande kom de slutligen fram till att barn med sociala svårigheter hinner de inte med i den utsträckning som tidigare på grund av eller på bekostnad av överstressade och trötta barn. De barnen tar mycket trösttid, det är mycket konflikter runt dessa barn. Pedagogerna hävdar att dessa barn skulle kunna vara förebilder till de andra barnen som har sociala samspelssvårigheter. Men som det är idag orkar de inte. Många av barnen idag, påpekar pedagogerna, är individualister, att de ofta saknar empati för andra barn. De har en början till utbrändhet. På frågan till specialpedagogen om det finns en särskild grupp med barn som har ökat kraftigt vad gäller barn i behov av särskilt stöd, svarade hon att det är barnen med socio- emotionella behov som har ökat kraftigt. De har svårt att visa sina känslor samt kan ha språksvårigheter. Många av de här barnen, förklarade specialpedagogen, visar tendenser till att samtala för lite hemma tillsammans med vuxna, de sitter kanske mycket vid tv:n eller datorn. Troligtvis läser föräldrarna väldigt lite för dessa barn.

Utifrån enkäternas resultat visar den på att det var ett lågt behov av att specialpedagogen arbetar i barngruppen och även observationer på gruppnivå. Det visades sig även att de inte eftersöker någon anpassning vad gäller den pedagogiska miljön på förskolan.

Specialpedagogen arbetar ibland enskilt med barn och det här hävdar hon är nödvändigt i vissa fall, för att hon själv skall kunna bilda sig en uppfattning om vad och var problematiken ligger. Men hon hävdar bestämt att

”- Jag är ingen speciallärare och skall inte ha den rollen heller, men ibland krävs enskilt arbete”.

Pedagogerna menar att ha tillgång till specialpedagogen för ett enskilt barn kan vara statushöjande för detta barn. Ett barn med sociala svårigheter har oftast en väldigt låg status i barngruppen. När specialpedagogen kommer till avdelningen, ägnar sig denne åt bara det enskilda barnet och gör massa roliga saker, vilket gör att de andra barnen gärna vill vara med. En positiv bi-effekt, hävdar pedagogerna. Enligt enkätundersökningen visar den på att pedagogerna inte efterfrågar specialpedagogisk kompetens på gruppnivå utan de anser att behovet oftare ligger på individnivå. Pedagogerna uppfattar enligt enkätundersökningen att en specialpedagog skall kunna bidra med att komma med nya perspektiv, se sådant man inte ser i barngruppen. Det kan vara i form av tips och idéer.

Under åren har pedagogerna utökat sin kunskap genom specialpedagogen och det har påverkat barngruppen. Vi är idag duktiga på att se och göra något åt problemet. Det här märks utåt t.ex. till föräldrarna. De skall se och märka att vi har satt in stödåtgärder, hävdar pedagogerna. Enligt specialpedagogen är hennes strävan att kunna delge av sin kunskap. Specialpedagogen beskriver att

”- Jag vill kunna delge och vara en förebild i mitt sätt att prata och arbeta. Jag vill försöka nå fram till kollegor och föräldrar”.

Pedagogerna beskriver att de har pedagogisk kunskap om barns rättigheter och föräldrarna i sin tur har idag betydligt större kunskap om vilka rättigheter de och deras barn har inom förskolan. Det ena ska inte utesluta det andra, vi ska tillsammans jobba åt samma håll för barnens bästa. Det pedagogerna känner en stor sorg över, är de barn de genom åren har missat att göra något åt.

Pedagogerna från gruppintervjun är pedagoger som har arbetat några år inom organisationen och kommunen. De har varit med under den perioden som de fick tillgång till specialpedagog och ser att det har blivit en markant skillnad – en kvalitetshöjning inom förskolan. Pedagogerna hävdar att det har skett en kompetenshöjning inom förskolan. Utifrån enkätsvaren visar det på att pedagogerna inte ser det som ett stort behov av att kartlägga, genomföra, följa upp och utvärdera barngruppen, utan de vill mer ha tips och tillgång till olika pedagogiska material. De anser även att det är viktigt med handledning. Pedagogerna vid gruppintervjun resonerade att de är olika som pedagoger och bedömer barn olika. Vid en handledningssituation, kan detta förändras och pedagogerna kan komma fram till något gemensamt istället.

Enkätundersökningen visade även på en spridning vad gäller om de behövde stöd gällande alternativa lösningar för den praktiska verksamheten som t.ex. gruppsammansättning, schemaläggning. Det flesta hade en låg omfattning angående detta och någon ansåg att förskolan hade ett stort behov.

Pedagogerna hävdar att de arbetar mycket på individ- och gruppnivå och har stor kunskap inom dessa områden. På organisationsnivå har de väldigt liten status att påverka. Specialpedagogen däremot, har betydligt större makt gentemot till exempel förskolechef. Specialpedagogen menar att hon har större makt att påverka på organisationsnivå, men hävdar:

”- att det är ytterst viktigt att inte förstöra det förtroendet, att inte förstöra den rollen och vara rädd om det”.

Pedagogerna har inte den makten och oftast orkar de inte driva på och då känner de sig oftast maktlösa. De vill att det skall bli så bra som möjligt för barnen, men pengar styr mycket. En pedagog utifrån enkätundersökningen beskrev sin syn på specialpedagogiska rollen

”- Föräldrar idag är på oss att vi gör rätt osv. Då är specialpedagogen spindeln i nätet – har kraften att driva på och vet samtidigt var informationen och kunskapen skall hämtas.”.

För barns behov av särskilt stöd fortsatta skolgång, är det oerhört viktigt att så tidigt som möjligt sätta in åtgärder anser pedagogerna. Vi förebygger för framtiden och det är här på förskolan resurserna skall användas. Det viktigaste stödet vi pedagoger behöver är föräldrakontakten och utvecklingssamtalen. Vid intervjun med specialpedagogen beskrev hon

”- att målet för förskolan är att skapa förutsättningar för god föräldrakontakt, att pedagogerna är flexibla och är öppna för en god samverkan mellan olika instanser.”

Pedagogerna å sin sida hävdar bestämt att tillsammans med specialpedagogen får det vi säger mer tyngd och kraft på grund av att hon har en högre status. Enligt pedagogerna skapar detta en röd tråd till skolans värld. Får vi med föräldrarna på tåget från början, har vi vunnit mycket. Utifrån enkätsvaren är det viktigt att lägga en naturlig grund för samarbetet med föräldrarna, någon beskrev att många föräldrar känner sig hotade av att deras egna barn behöver hjälp och hoppas på att få mer positiv syn, på den specialpedagogiska kunskapen som då finns. En specialpedagog skall vara en tillgång. Enkätsvaren pekade dock åt olika håll, det var fler som hade svarat mycket låg/låg efterfrågan om stöd vid utvecklingssamtal.

7.4 Sammanfattning

7.4.1 Former för specialpedagogiskt stöd

Kommunen har en fungerande plan vad gäller hur ärendena går till vid upprättande av handlingsplan inom förskolan. Förskolorna har ett bra samarbete med specialpedagogerna. Det pedagogerna vill ha mer av är handledning. Handledning för pedagogerna innebär inte alltid att sitta ner i ett arbetslag och komma fram till ett gemensamt mål utan det kan även handla om att en pedagog samtalar med specialpedagogen om ett ärende eller det kan även vara konsultation. Det här bekräftade även specialpedagogen vid intervjun, hon finns där som ett bollplank med tips och idéer samt goda råd.

7.4.2 Förväntningar på specialpedagogen

Pedagogerna hade olika förväntningar på specialpedagogen, några ansåg att de behövde stöttning i den fria leken och andra ansåg att specialpedagogen bör vara en tipsbank. Det är

hon som skall kunna bidra med ny och aktuell forskning. Det här var något som specialpedagogen kände att hon bidrog minst med och vill bli bättre på detta.

Specialpedagogen känner att barns tal- och språkutveckling har kommit i skymundan för alla nya trenden som har kommit in i förskolan. Hon har märkt av en försämring av barns tal- och språkutvecklingen utvecklingen. Det här menar hon är ett samhälleligt problem och inte bara för förskolan. Sammanfattningsvis har pedagogerna en god kunskap om barns utveckling och lärande. Specialpedagogens roll anser dem är att vara med och stötta vid samtal med föräldrar, BVC, BUP osv. Hon skall ha en samordnande roll.

7.4.3 Det specialpedagogiska stödet

Samma som för barn har pedagogerna ett stort behov av att bli bekräftade, att det arbete de utför är gott nog. Feedback är viktigt, att någon talar om för dem att det vi gör är bra eller att vi gör så gott vi kan utifrån de förutsättningar som finns. Pedagogerna anser ändå att deras kvalitet och kompetens har höjts genom specialpedagogen. De har fått mer redskap att arbeta i barngruppen samt någon att bolla idéer med. Den viktigaste delen anser pedagogerna är att specialpedagogen har makten att kunna påverka på organisationsnivå. Pedagogerna är väl medvetna om att de har en väldigt liten status själva.

Pedagogerna känner en stor oro för de överstressade och trötta barnen. Många av dessa barn har sociala samspelssvårigheter och har en början till utbrändhet. De här barnen tar mycket tid från pedagogerna till bekostnad för de barnen i behov av stöd. Specialpedagogen anser att barn med socio- emotionella svårigheter har ökat kraftigast.

För specialpedagogen är det viktigt att ibland arbeta enskilt med barn, för att hon själv skall skapa sig en bild över problematiken samt för att kunna se en utveckling. Det här gäller främst de barnen med tal- och språksvårigheter.

För barn i behov av stöds fortsatta skolgång är det viktigt att få med sig föräldrarna från början. Har pedagogerna och specialpedagogen ett gott samarbete med dem är mycket vunnet.

8. Diskussion och analys

Syftet med studien har varit att undersöka hur förskollärare ser på behovet av specialpedagog i förskolan. Jag ville få svar på vilka sätt förskollärarna anser att den specialpedagogiska kunskapen behövs i förskolan. Hur hanterar förskollärarna svårigheter som barn uppvisar samt hur de möter barn med behov av särskilt stöd. I kapitlet delas analysdelen in under följande rubriker, metodologiska reflektioner, former för specialpedagogiskt stöd, förväntningar på specialpedagogens arbete, det specialpedagogiska stödet, pedagogisk implikation och slutligen förslag till vidare forskning.

8.1 Metodologiska reflektioner

Tanken med studien har varit att studera hur pedagoger upplever sin verklighet samt sin tillvaro. Hur de går tillbaka till sakerna själva, för att upptäcka det som visar sig. Inom det arbetet du har som pedagog, kan du omöjligt stå utanför verkligheten och se på oberörd utan du lever i nära samhörighet med andra människor

Livsvärlden är den värld som vi alltid redan lever i tillsammans med andra människor och som vi kan stå i ett kommunikativt förhållande till. Här finns de människor som vi lever nära och som vi kan möta ansikte mot ansikte (omvärlden), samt de människor som lever samtida med oss (medvärld) men som vi inte har några direkta relationer till (Berndtsson, 2009).

Det här som författaren tar upp säger mycket om det pedagogiska arbetet vi utför. Pedagogerna har bara tillgång till barnets miljö i barngruppen och inget nära samröre med andra miljöer. De är ändå väldigt delaktiga i deras vardag. Det har dock varit omöjligt att ha gått tillräckligt på djupet i denna studie på grund av tidsbrist. Det påverkar givetvis studiens slutresultat. Det jag har fått till mig är en inblick i några av pedagogernas livsvärld vid gruppintervjun. Pedagogerna har dock vid enkät och gruppintervjun visat på en stor öppenhet samt ett stort engagemang vad gäller deras levda livsvärld. Det har varit svårt att bara avgränsa sig till pedagogernas livsvärld inom förskolan på grund av att alla pedagoger har olika livserfarenheter. Jag får hålla med Bengtsson (2005) att det är omöjligt att avgränsa mig till bara pedagogernas livsvärld i förskolan. Många av pedagogerna är engagerade att de tar med sig mycket tankar hem, samt refererar till deras livsvärld utanför förskolan.

Urvalet i studien till enkätundersökningen skickades ut till alla förskolelärare i kommunen. Dock var svarsfrekvensen låg, vilket kan påverka studiens slutresultat. Efter utskicket av enkäterna fick jag klart för mig att det inte fanns förskollärare i den utsträckningen jag antog. En del hade slutat sin tjänst och några var sjukskrivna. Mot denna bakgrund hade det varit intressant att göra om studien med både förskollärare och barnskötare. Något jag även upptäckte var att det inte var så stort intresse för att få ihop gruppintervjuer. Det slutade med att jag personligen tog kontakt med utvalda pedagoger. Det här kan också påverka slutresultatet i studien. För att kunna knyta ihop säcken har jag på efterhand intervjuat specialpedagogen som arbetar mot gällande förskolor.

Att använda mig av en hermeneutisk tolkning och analys i studien kändes bra efter mycket funderande fram och tillbaka. Det har varit en spännande utmaning att tolka enkätundersökningen samt gruppintervjun. Hermeneutiken är ett verktyg för tolkning och analys av det insamlade empiriska materialet. Eftersom jag själv är pedagog har det i sig varit en utmaning att inte gå in med en förförståelse som Ödman (2004) beskriver. Han pekar på att det kan vara en tillgång men likväl ett hinder. Inför gruppintervjun var det både för- och nackdel att inte ha en given mall för samtalet. Fördelen anser jag har varit att samtalet flöt på under lättsamt förhållande, det kändes avslappnande. Nackdelen var att pedagogerna lätt svävade in på andra diskussioner utanför den fördjupande diskussionen.

8.2 Former för specialpedagogiskt stöd

Resultatet av enkätundersökningen visade på att det inte var stor efterfrågan på kartläggning och dokumentation vad gäller enskilda barn eller i barngrupp men vid gruppintervjun visa det sig att de ännu inte fått någon riktig rutin för hur de skall göra. Jag tror att det råder en viss osäkerhet ute i verksamheten. I förskolans nya reviderade läroplan har detta med kartläggning och dokumentation fått en egen rubrik

Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behövs barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras. För att stödja och

utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena. (Lpfö, 2010, s.14).

Alla förskolor i kommunen arbetar med kartläggning och dokumentation på olika sätt. Man använder sig även av olika dokumentationsmaterial osv. Den pedagogiska dokumentationen skall vara till för att göra det osynliga synligt. Vanligt i ett arbetslag som är väl inarbetat med varandra, är att man glider in i befintliga, vedertagna och traditionella rutiner och förhållningssätt (Taguchi, 2009). Pedagogisk dokumentation enligt författaren skall vara ett kollektivt arbetsverktyg vilket bygger på ett gemensamt reflektionsarbete. Jag tror att pedagogerna inte är helt överens med varandra om vad kartläggning är och hur den skall användas. Det handlar inte bara om att se var någonstans ett barn är i sin utveckling och lärande utan det skall också vara en grund för verksamhetens fortsatta arbete. En kartläggning enligt Sandberg och Norling (2009) är nödvändig för att tillmötesgå alla barns behov. Den skall vara ett verktyg i pedagogernas lärandeprocess där de förankrar teori och praktik.

Den stora efterfrågan utifrån enkätundersökningen och gruppintervjun från pedagogerna var handledning. Pedagogerna beskrev att de flesta gånger de fick någon form av handledning, så handlade det mest om tips och råd i arbetet med enskilda barn eller barngruppen. Specialpedagogen styrker detta att handledning kan utföras på olika sätt, det kan handla om att handleda ett arbetslag men även att samtala med en pedagog. Man kan då fråga sig varför handledning behövs och varför pedagogerna just efterfrågade detta. Gjems (1997) beskriver att handledning bygger på en inlärningsprocess som tar sin utgångspunkt i den enskilda deltagarens förutsättningar av personlig och organisatorisk karaktär (s.17). Jag tror att det handlar mycket om att pedagogerna vill bli bekräftade på att det dem gör faktiskt gör nytta. Alla människor vill bli bekräftade och få feedback på det dem gör. Att arbeta med människor är att gå in i många olika livsvärldar, det är omöjligt att vara opåverkad av andra människors livsöden. Under gruppintervjun speglade sig detta väldigt tydligt, pedagogerna är engagerade pedagoger som är måna av att alla barn skall ha en bra trygg miljö att vara på någon gång under dagen.

Det framkom även vid gruppintervjun att när arbetslaget har avdelningsmöten ”skummas” det mest på ytan, att pedagogerna sällan lyckas gå ner på djupet i sina diskussioner. Målet med handledning är att deltagarna skall utveckla ett helhetsperspektiv på sin egen verksamhet. Det handlar om att se sig själv samt den verksamhet man bedriver (a.a, s.21). Jag tror att det handlar om att pedagogerna behöver stanna upp ute i sin verksamhet och få diskutera och sätta ord på det de bär inom sig och komma fram till en gemensam struktur. Bladini (2007) förklarar att specialpedagogen idag har ett vidgat uppdrag där de förutom arbete med enskilda elever, även skall vara ett stöd till pedagogerna. Sett ur ett systemteoretiskt perspektiv handlar det om för den handledde att ha relation till olika verktyg såsom metoder, material samt rutiner, viktigt är även att skapa en kommunikation med varandra.

Av erfarenhet vet jag att vi lätt hamnar att se på problemet utifrån ett individperspektiv. För att bryta denna trend beskriver Bladini vidare att utifrån en handledningssituation kan vi vända detta synsätt med att diskutera vilket arbetssätt vi skall ha för att hjälpa detta barn. Det skall inte vara så att den enskilde individen skall anpassa sig till skolan utan skolan måste anpassa sig till den variation av barn den möter. Specialpedagogen hävdar att ibland måste hon arbeta individuellt. För barn med tal- och språksvårigheter är det svårt att befinna sig i barngruppen utan för att hon skall få ett kvalitativt arbete utfört krävs att de sitter enskilt. För en specialpedagog handlar det om att dennes verksamhetsområde blir att skapa goda förutsättningar som möjligt för allas lärande.

8.3 Förväntningar på specialpedagogen

Att vara specialpedagog är en mångfasetterad utmaning, det förstår jag nu. Pedagogerna i undersökningen har en hög efterfrågan vad gäller kompetenshöjning i form av lärgrupper, aktuell forskning, föreläsningar m.m. Det var här jag själv fastnade i min förstudie. Inom specialpedagogik finns väldigt mycket forskat om barn i skolans värld. Men det finns oerhört lite forskat kring specialpedagogik riktat mot förskolan. Som tidigare nämnts, så har inte specialpedagogen funnits tillgänglig inom förskolan i så många år. Kärrby (2001) beskriver att barnen har rätt till en hög kvalitet i förskolan och enligt forskning påverkas barns lärande under förskolevistelsen. Barn är på förskolan under en stor del av deras första sex år och därför har de rätt till en bra förskoleverksamhet. Enligt Emanuelsson m.fl. (2001) förklarar det att behovet av de specialpedagogiska insatserna har ökat inom förskolan i takt med att grupperna växer samt att verksamheten har utvecklats till en mer skolliknande verksamhet utifrån läroplanens formulerande mål. Det finns inte enligt Björck-Åkesson (2009) speciella förskolor för barn i behov av särskilt stöd utan dessa barn placeras i närliggande förskola till hemmet. Enligt läroplanen (Lpfö, 2010) säger den att

Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov. Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika (s.5).

Eftersom verksamheterna ser olika ut samt att de har olika förutsättningar och behov, förstår jag att pedagogerna efterfrågar lärgrupper och aktuell forskning. Pedagogerna kommer att under sin arbetskarriär i kontakt med olika problematik vilket är omöjligt att ha kunskap om, för det kanske inte har ingått i lärarutbildningen. Specialpedagogen sitter inte inne med alla svar men skall ha den kunskapen att ta fram den och skall finnas där för dem som stöttning samt feedback. Vid intervjun med specialpedagogen beskrev att hon har en stor kunskap och vill absolut vara den som delger pedagogerna av den kunskapen. *”Har jag inte kunskapen, så vet jag var jag kan få tag på den”*. Björck-Åkesson (2009) beskriver att det handlar om ett lärande som går utöver den generella pedagogiken, att det är här specialpedagogiken kommer in. Forskning visar även på att pedagoger inom förskolan utvecklar sin profession genom att reflektera över sin praktik och utbildning, för att på så sätt förena teori och praktik (Sandberg och Norling, 2009, s.50).

Det pedagogerna saknar idag är tid och utbildning för att reflektera, diskutera samt dokumentera de metoder som finns att tillämpa för barn i behov av särskilt stöd. Det här gäller även för barn i allmänhet inom förskolan. Genom för lite kompetensutveckling medför detta att pedagogerna saknar ett gemensamt språkbruk att använda för hur de kan uttrycka sig om vad, hur och varför de tillämpar vissa metoder (Sandberg & Norling, 2009). Det här visar sig även i min studie, att pedagogerna saknar tid för reflektion och diskussion med sina arbetskollegor. Tid avsatt för pedagogiska diskussioner är viktigt anser pedagogerna. Via handledning eller lärgrupper lär du dig att sätta ord på tankarna eller den ”tysta kunskapen” du går och bär på.

8.4 Det specialpedagogiska stödet

Pedagogerna pekar på att barngrupperna har blivit mer turbulenta. Dels är barngrupperna större, dels har pedagogerna mer pappersjobb än tidigare. Målen i läroplanen har utökats, vilket har gjort att de känner en större press inför måluppfyllelseerna från läroplan och organisation. De har även noterat att barn i dag är mer stressade än tidigare, vilket kan bero på

dem själva, samhället eller familjesituationen. Stress kan påverka oss både positivt och negativt. Som vuxen kan vi omedvetet söka en balans mellan våra egna behov samt den press vi utåt blir utsatta för. Den stress vi vuxna blir utsatta för anses vara brist på tid och möjligheten att påverka vår situation, hjälplöshet är en annan stressfaktor. Som vuxen kan vi dock tänka efter och i viss mån kanske välja bort det jag inte vill bli utsatt för. Barn har inte samma möjlighet. Oftast tvingas de anpassa sig till den tillvaro vi vuxna bestämmer. Det som oftast orsakar stress hos barn kan vara att de blir utsatta för många olika relationer, t.ex. många vikariebyten på förskolan. Många barn på en avdelning som får dela på några pedagoger, gör att det är väldigt påfrestande för ett stressat barn. Forskning har även visat på att en överfylld almanacka kan få att barn blir stressade på grund av det hela tiden måste hända saker och barnet kan inte bara "få vara". Skilsmässa, arbetslöshet eller hög ljudnivå är andra orsaker (Ellneby, 1999). Jag kan förstå att pedagogerna är uppgivna över dessa barn. Det är barn i gråzonen som egentligen inte är i behov av särskilt stöd, men som ändå tar och behöver ha mycket tid från pedagogerna. Det här skapar en omedveten stress hos pedagogerna, att inte räcka till. Barn behöver få sätta sig ned i en vuxens knä för att tanka närhet samt få en bekräftelse på att jag finns till för dem. Specialpedagogen å sin sida hävdar att det är barn med socio- emotionella problem som har ökat mest. De här barnen förknippas ofta med att vara motorisk oroliga, har en hög aktivitetsnivå. De kan ha koncentrations- svårigheter, uppmärksamhetsstörningar eller vara tillbakadragna och passiva (Johannessen, 1997). Jämförelsevis tror jag att pedagogerna och specialpedagogen menar samma grupp av barn fast de använder olika beskrivningar på barnen.

Utifrån resultatet kan jag se att pedagogerna inte har något behov av specialpedagog med arbete i barngruppen. De behöver ha någon som lyssnar till dem, tror på det de gör samt att få den där positiva kicken av att vi gör så gott vi kan. Faran här är att pedagogerna lätt hamnar i den fällan att lasta över problematiken på individnivå. Läroplanen (Lpfö, 2010) beskriver att förskolan inte har några uppnåendemål vad gäller barns enskilda utveckling och lärande, utan det är den pedagogiska verksamheten som skall utvärderas och bedömas. För att komma ifrån det här hävdar Andersson (1999) behöver pedagogerna fundera kring vad som är problemet eller vem är bärare av problemet.

På vad sätt är detta ett problem för mig och vad kan jag förändra hos mig själv som pedagog, så att detta blir ett mindre problem (s.42)? Det kanske är så att pedagogerna förväntar sig mycket av barnet, att de sätter upp för stora mål. Hemförhållandena kan spela en stor roll i detta, de kanske inte själva har så stora förväntningar och ambitioner att barnet skall uppnå allt som vi pedagoger förväntar oss att de ska. Författaren menar att istället för att lägga mycket kraft på individnivå, bör man sträva efter att jobba mer på grupp- och organisationsnivå. På grupp- och organisationsnivå kanske man kan tänka sig att förändra gruppkonstellationen eller att arbeta med gruppprocesser. Den svåraste biten är på organisationsnivå, för här handlar det om förskolans organisation. Det är svårt att få resursfördelning och oftast handlar det om att göra omfördelningar. Här har specialpedagogen en viktig roll, hon skall vara den som för deras talan och har en viss makt inom organisationen. Det hon hävdar är att hon inte vill missbruka detta förstroende utan använder det med tillförsikt. Det kan även vara av vikt att se över hur samarbetet fungerar pedagogerna emellan, har de en gemensam människosyn och kunskapssyn samt strävar de åt samma håll. Något som författaren anser vara viktigt är vilka förhållanden som råder inom förskolans klimat, vilken kunskapssyn och människosyn företräder förskolan. Det här håller jag fullt och fast med Andersson, vad det är vi i förskolan vill förmedla utåt och vad är det som "sitter i väggarna". Det kan vara oerhört svårt att förändra en redan rådande kultur, vilket kan vara ett hinder vid ett förändringsarbete.

Utifrån ett livsvärldsfenomenologiskt perspektiv kan jag nu se att pedagogerna förflyttat sin horisont i takt med att de har utvecklats som pedagoger. Det framkom att det har skett en kvalitetshöjning inom förskolan sedan de fick tillgång till specialpedagog. Vi som pedagoger är olika och vi bedömer barn olika utifrån våra erfarenheter. Kroppen förändras och då förändras även världen (Merleau-Ponty, 1962). I den här studien menar jag att pedagogerna har förändrats genom åren och då även deras verksamhet på ett positivt sätt.

Den första skolan för barnen är förskolan. Det är här barnen lägger grunden för sitt eget lärande. För föräldrarna blir det en erfarenhet att vara aktör i denna värld, att samverka med pedagoger är oerhört betydelsefullt. De skall lämna det bästa de har och förväntar sig att förskolan tar hand om barnet på bästa sätt. Kontakten är därför mycket viktig, att interaktionen mellan pedagog, barn och föräldrar fungerar. I synnerhet gäller detta föräldrar till barn i behov av särskilt stöd, där det oftast är fler professioner inkopplade (Ottosson, 2009). Utifrån systemteorin är människans beteende till stor del beroende av hur hon bemöts samtidigt som bemötandet hon får är påverkat av hennes eget beteende (s.261). Det kan beskrivas med att vi finns till i ett socialt sammanhang och inget förhållande kan bestå utan att det kommer att påverkas av någonting annat.

Förskolan har utifrån läroplanen (Lpfö, 2010) en strävan om att skapa ett förtroendefullt samarbete med förskoleklass, skola och fritidshem, det här för att stödja barnens utveckling och lärande utifrån ett långsiktigt perspektiv. För barn i behov av särskilt stöd bör verksamheterna uppmärksamma detta, för att övergången skall ske på ett så bra sätt som möjligt. Här ansåg pedagogerna utifrån enkätsvar och gruppintervjun att specialpedagogen bör fylla en viktig funktion, denne skall vara spindeln i nätet med många trådar utåt. Specialpedagogen arbetar i förskolan men har även sitt uppdrag i förskoleklass. Det här är en oerhört viktig tillgång för de barnen i behov av stöd samt deras föräldrar. Hon följer med dem i förskoleklass och gör sedan en övergång och ett överlämnande till nästa specialpedagog i årsskurs ett.

8.5 Specialpedagogiska implikationer

I studien framkom att det finns olika behov av specialpedagogen i förskolan. Det största behovet utifrån resultatet var handledning/lärgrupper. Pedagogerna har ett uppdämt behov av att få sitta ner och diskutera i en professionell miljö med en handledare som styr samtalet. Åberg (2009) beskriver att dessa handledda grupper leder till en ökning av en pedagogisk samsyn samt en uppslutning kring gemensamma mål. Utifrån samtalen av den pedagogiska verksamheten skapas en utveckling samt att det blir en reflektion inom arbetslaget.

Ett dilemma som har uppstått under det senaste decenniet är barn som är överstressade. En riktning jag inte hade tänkt på inför studien. Men väl värt att ta upp och diskutera. Dessa barn beskrev pedagogerna i gruppintervjun, var för ca tio år sedan de mest kompetenta barnen. Det var de som höll ihop gruppen samt var bra förebilder till de andra barnen i gruppen. Idag har många av dessa barn svårt att hitta sin placering, är oroliga, osäkra, dåligt självförtroende och trötta osv. Pedagogerna har upptäckt att de här barnen tar mycket tid på bekostnad av barn i behov av särskilt stöd. Avdelningarna har idag runt tjugo barn varav fem – tio av dessa är stressade.

På en avdelning kan det vara några barn med behov av särskilt stöd. I artikel *Särskilt stöd på tveksam grund* (2010) visar skolverkets senaste utvärderingar att barn i behov av särskilt stöd fortsätter att öka. Allra mest har gruppen med barn ökat vilka har svårigheter att samarbeta

och kommunicera med andra barn i förskolan. Min specialpedagogiska fundering blir då om det kan vara så att de stressade barnen utvecklas till att bli barn i behov av särskilt stöd? Kan det vara så att det är denna målgrupp som har ökat?

Studien visar även på att pedagogerna lägger en del av problematiken på individnivå. I vissa fall är detta nödvändigt. Man säger sig kunna samt veta hur man ska dokumentera och kartlägga på gruppnivå men vad pedagogerna behöver komma fram till först och främst är vem som är bärare av problematiken. Handlar det om den enskilda individen, gruppen eller är det en organisatorisk fråga? Brodin och Lindstrand (2010) beskriver att miljön kring ett barn oftast har fått stå tillbaka på grund av att det specialpedagogiska perspektivet läggs på individnivå. Fokus hävdar författarna skall läggas på miljön.

Varför skall vi då använda oss av en specialpedagog i förskolan? Det är en oerhört positiv tillgång med specialpedagogen i förskolan. Studie på studie visar på hur viktig små barns utveckling och lärande är. Som utbildad förskollärare har du en bra pedagogisk grund att stå på, men du har inte den bredden av teoretisk och vetenskaplig kunskap som en specialpedagog har. Som specialpedagog kommer du in i verksamheten med andra ögon och kan på så sätt få ett annat perspektiv. Under utbildningen har vi blivit tilldelade en otrolig guldgruva med teoretisk och vetenskaplig kunskap samt var vi kan hitta de rätta redskapen till att kunna utföra ett professionellt arbete. Som specialpedagog är du handledare vilket är vad jag tror, nyckeln till mycket. Pedagoger har oftast arbetat ihop länge, men under en handledningssituation kan det uppdaga sig mycket de inte visste om varandras kunskap. Den tysta pedagogen kan få göra sig hörd, den drivande pedagogen får stå tillbaka. Pedagogerna vill gärna att specialpedagogen skall vara spindeln i nätet, som har många armar utåt och har den samordnande ställningen. Så svaret på frågan är, javisst behövs specialpedagogen i förskolan.

8.6 Förslag till fortsatt forskning

Under litteraturgenomgången visade den på att det är för lite forskning med fokus på specialpedagogens arbete mot förskola. Specifikt inom skolan finns det mycket att hämta. Ofta har jag under studiens gång omvandlat och anpassat skolans forskning till att passa förskolan.

Mitt förslag till vidare forskning anser jag behöver vara allt som berör specialpedagogens roll inom förskolan. Konkret kan det handla om vilken effekt handledning ger arbetslaget och dess verksamhet. Det hade även varit intressant att studera om det blivit någon positiv effekt att ha tillgång till specialpedagogen i förskolans värld. För att utveckla min studie hade jag önskat att kunna göra en jämförelsestudie genom att jämföra pedagogernas behov av specialpedagog mot vad specialpedagogen ser som sitt uppdrag. Resultatet i studien visade på att pedagogerna själva ansåg att deras kompetens hade ökat på grund av specialpedagogens inträde i förskola. Det hade varit intressant att studera om detta stämmer.

Referenser

- Ahlberg, A. (2007a). Specialpedagogik – ett kunskapsområde i utveckling. I E. Björck-Åkesson & C. Nilholm (red). *Reflektion kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronten*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ahlberg, A. (2007b). *Specialpedagogik av igår, idag och i morgon*. Pedagogisk forskning i Sverige, Specialpedagogik, 12 (nr 2), s.84-95.
- Ahlberg, A. (2009). Kunskapsbildning i specialpedagogik. I A Ahlberg (red.) *Specialpedagogiks forskning – en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008), (2:a uppl.). *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (1999), (2:a uppl.). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS
- Asmervik, S.(1993). Vad är specialpedagogik? I S. Asmervik, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. S.7-13. Lund: Studentlitteratur.
- Atterström, H Persson, S, R, (2000). *Brister eller olikheter? Specialpedagogik på alternativa grundvalar*. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson (red.), *Med livsvärlden som grund. Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogiks forskning* (s.9-58, 2:a uppl.). lund: Studentlitteratur.
- Berntsson, I. (2009). Att lära med kroppslig funktion. I A. Ahlberg (red.), *Specialpedagogiks forskning – en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.
- Björck-Åkesson, E. (2009). Specialpedagogik i förskolan. I Sandberg, A (red). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Bladini, K. (2007). Specialpedagogers handledningssamtal som verktyg och rum för reflektion. I T Kroksmark & K Åberg (red.). *Handledning i pedagogiskt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2010). *Perspektiv på en skola för alla* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Clark, C., Dyson, A. & Millward, A. (1998). *Theorising special education*. London: Routledge.
- Ellneby, Y. (1999). *Om barn och stress och vad kan vi göra åt det*. Falköping: Natur och kultur.
- Emanuelsson, I., Persson, B. & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Fagerli, O, Lillemyr, O & Söbstar, F (2001). *Vad är specialpedagogik?* Lund: Studentlitteratur.
- Fischbein, S & Österberg, O, (2006). *Mötet med alla barn – ett specialpedagogiskt perspektiv*. Växjö: Ekelund.

- Gjems, L, (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Guvå, G, (2008). Förskolan som samspelsarena. I B. Wrangsjö (red.). *Barn som märks. Utvecklingspsykologiska möjligheter och svårigheter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Haug, P. (1998). *Pedagogiskt dilemma: Specialundervisning*. Stockholm: Skolverket.
- Halldén, G, (2003). *Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp*. Pedagogisk forskning i Sverige, 8 (nr 1-2), s.12-23.
- Heimersson, M. (2009). Elevers särskilda behov – en analys enligt Nancy Fraser. I Ahlberg, A, (red.). *Specialpedagogisk forskning – En mångfasetterad utmaning*.
- Johannessen, E, (1997). *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S, (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S & Brinkman, S, (2009), (2: a uppl.). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S, (1994). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. I B. Starrin & P-G. Svensson (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpfö-98 (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Merleau-Ponty, M. (1962). *Kroppens fenomenologi* (W. Fovet, övers.) Göteborg: Daidalos.
- Merriam, S. B. (1994). *Fallstudie som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik - Vilka är de grundläggande perspektiven? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 10 (nr 2), s.124-138.
- Nilholm, C & Björck-Åkesson, E. (Red.) (2007). *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. (Vetenskapsrådets rapportserie 5:2 007). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Nilholm, C. (2010). *Perspektiv på specialpedagogik* (2:6: e upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Ottosson, L, (2009). Samverkan mellan föräldrar, lärare och andra professionella. I Sandberg, A (red). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B, (2007). *Elevers olikheter och specialpedagogiks kunskap* (2: a upplagan). Stockholm: Liber.
- Rakstang, Eck, O & Rognhaug, B (red), (1995). *Specialpedagogik i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Rosenqvist, J. (2007a). Några aktuella specialpedagogiska forskningstrender. I E. Björck-Åkesson & C. Nilholm (red). *Reflektion kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronten*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Sandberg, A, & Norling, M, (2009). Pedagogiskt stöd och pedagogiska metoder. I Sandberg, A (red). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 2007:638. *Examensförordning för specialpedagoger*.

- Skolverkets allmänna råd (2005). *Allmänna råd och kommentarer – kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, (2007). *Skolverkets lägesbedömning 2007. Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*. Rapport 303. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1999:63. *Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Starrin, B & Svensson, P-G, (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S, (2005). *Att skriva examensarbete inom utvecklingsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, L, (2007), (4:e uppl.). *Gruppsykologi – om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Taguchi, H, L, (2009). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS
- Trost, j, (2001) (2:a uppl.). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Vernersson, I-L, (2007). *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Wibeck, V, (2010), (2:a uppl.). *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Åberg, K, (2009). Handledda lärgrupper – för vad och vem? I T Kroksmark & K Åberg (red.). *Handledning i pedagogiskt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Ödman, P-J, (2003). Hermeneutik och forskningspraktik. I B. Gustavsson (Red.). *Kunskapande metoder inom samhällvetenskapen* (s.71-93). Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

- Barnkonventionen (2008). <http://www.unicef.se/barnkonventionen>
- Förskolan (2010/10). *Särskilt stöd på tveksam grund*.
<http://www.lararnasnyheter.se/forskolan/2010/10/05/sarskilt-stod-pa-tveksam-grund>
- Kärrby, G, (2001). *Barnets rätt till hög kvalitet i förskolan*. Utbildning & Demokrati.
www.oru.se/Extern/Forskning/...och.../Gunner%20Kärrby.pdf
- Lpfö-98, reviderad 2010 (2010). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Nationalencyklopedins ordbok. www.ne.se
- Skollagen (2010:800). Utbildningsdepartementet.
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800>
- Skolverket, (2008). *Tio år efter förskolereformen*. Stockholm: Skolverket.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2096>
- Unesco http://www.unesco.se/Bazment/Alias/Files/?Salamanca_sju

Unicef <http://unicef.se/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet, (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.vr.se/huvudmeny/forskningsetik/>

Bilaga 1, missiv brev

Till Förskollärare – information kring studien

Mitt namn är Anna-Lena Rundström och är förskollärare. Jag studerar nu sista terminen på Specialpedagogiska programmet vid Göteborgs universitet. Just nu är jag i full gång med att skriva min examensuppsats där det övergripande syftet är att undersöka förskollärarnas syn på behov, användning och relevans av specialpedagogisk kunskap i förskolan samt hur ni förskollärare tar tillvara på den specialpedagogiska kunskapen i nuet.

Specialpedagogens roll diskuteras på olika sätt ute på ”fältet” och för mig känns det viktigt att få ta del av era kunskaper och erfarenheter för att jag i min tur skall göra ett kvalificerat arbete. Specialpedagogen har under det senaste decenniet fått en mer övergripande roll, genom att ge stöd åt barnet men också förebygga genom att arbeta med organisationen, den pedagogiska miljön, pedagogiks handledning samt stöttning i barngrupp. Allt detta för att skapa de bästa förutsättningarna för barnet.

Studien är tänkt att bygga på enkäter till er förskollärare samt ett par gruppintervjuer med några frivilliga av er. Gruppintervjuen kommer att lägga fokus på att fördjupa sig i några av de frågor jag ställt i enkäten. Syftet med enkäterna är att jag kan nå fler förskollärare än om jag bara gjort intervjuer med några få av er. För mig känns det viktigt att nå så många som möjligt.

Studien följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer samt dess krav på konfidentialitet för alla inblandade, vilket innebär att varken kommun, förskola eller namn på deltagarna i studien kommer att anges. Det är helt frivilligt att delta i studien samt att ni har rättighet att när som helst avbryta ert deltagande. En hög svarsfrekvens är viktig för studiens tillförlitlighet. Därför ber jag er att hjälpa mig att besvara och återsända enkäten. Det insamlade materialet från enkäterna och gruppintervjun kommer efter godkänd examination att förstöras. Använd det bifogade svarskuvert och skicka det med internposten senast den 14 mars till:

XXX förskola, Avdelning XXX, Anna-Lena

Önskar ni ytterligare upplysningar om den aktuella studien, får ni gärna höra av er till mig.

Anna-Lena Rundström, XXX eller XXX eller XXX
annalena.rundstrom@utb.xxx.se

Tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Anna-Lena Rundström

Bilaga 2

Enkät

Bakgrundsfrågor

Vilken form av utbildning har ni

Vilken form av tjänst har ni

Hur många år har ni arbetat

Har ni någon form av specialpedagogisk kunskap/fortbildning

Följande frågor rör er erfarenhet av handledning.

1. Har ni haft handledning under de senaste 12 månaderna, dvs. samtal med någon (t.ex. specialpedagog, psykolog, logoped, förskolechef mm.) som har gett er nya tankar, idéer eller infallsvinklar angående er verksamhet och i så fall hur ofta? (ringa in svarsalternativet)

0 tillfälle

1-2 tillfällen

3-5 tillfällen

6 eller fler tillfällen

Kommentarer _____
_____
_____

-
2. Vilket yrke/utbildning hade handledaren?
-

***Följande frågor gäller enskilda barn i behov av särskilt stöd -
individnivå.***

3. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande kartläggning av enskilda barn.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

4. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd vid upprättandet av handlingsplan för enskilda barn.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

5. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd för enskilda barn i planerade aktiviteter.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

6. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande enskilda barns fria lek i barngruppen.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

7. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande anpassning av den pedagogiska miljön kring enskilda barn.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

8. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande dagliga rutinsituationer för enskilda barn.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

9. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd vid utvecklingssamtal med föräldrarna.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

Kommentarer _____

Följande frågor berör behovet av stöd för arbete med barngruppen – gruppnivå.

10. Ringa in i vilken omfattning ni uppfattar, behovet av att specialpedagogen arbetar i barngruppen?

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

11. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande kartläggning av barngruppen

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

12. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande observationer på gruppnivå

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

13. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande förslag till praktiska lösningar samt alternativa metoder

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

14. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande anpassning av den pedagogiska miljön

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

Kommentarer _____

---

15. Vad uppfattar ni att en specialpedagog, skulle kunna bidra med i barngruppen?

Följande frågor gällande organisationen kring det pedagogiska arbetet – organisationsnivå

16. Ringa in i vilken omfattning ni kan behöva stöd gällande alternativa lösningar för den praktiska verksamheten ex. gruppsammansättning, schemaläggning osv.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

17. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd vad gäller resursfördelningen.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

18. Ringa in i vilken omfattning ni behöver kompetenshöjning t.ex. i form av lärgrupper, aktuell forskning, föreläsningar m.m.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

19. Ringa in i vilken omfattning ni behöver stöd gällande spridning av information till föräldrar, kring hur förskolan bemöter samt arbetar med barns olikheter och svårigheter.

Mycket låg   låg   hög   mycket hög

Kommentarer _____
_____
_____
_____

Tack för er medverkan!
Anna-Lena